

Ўқимаса ҳам бўлаверадиган сўз боши

Эҳтимол, болалар, ҳар бирларингизнинг энг яхши кўрадиган қўғирчоғингиз бўлса керак. Балки иккита ёки ҳатто бештадир.

Масалан, болалигимда менинг учта энг яхши кўрган қўғирчоғим бўларди. Булар Гена исмли улкан резина тимсоҳ, жажжигина елим қўғирчоқ Галя ва бахмалдан қилинган, азалдан Супрақулоқ¹ деб аталувчи бесўнақай бир жониворча эди.

Супрақулоқ қўғирчоқ фабрикасида ясалган бўлиб, у шунақаям беўхшов эдики, ҳатто уни қуён, ит, мушук ёки Австралия кенгурусига ҳам қийслаб бўлмасди. Сариқ кўзлари уккиникидек йирик-йирик, боши қуённикидек думалоқ, пахмоқ калта думи эса айиқ боласиникига ўхшаб кетарди.

Отам билан онам Супрақулоқ бу фанга номаълум ҳайвон бўлиб, иссиқ, тропик ўрмонларда учрайди, деб айтишарди.

Авваллари мен фанга номаълум Супрақулоқдан жуда қўрқар ва ҳатто у билан бир хонада ёлғиз қолишни истамасдим. Бироқ аста-секин унинг ажойиб шакл-шамойилига кўникиб, резина тимсоҳ Гена ва елим қўғирчоқ Галядек у билан ҳам дўстлашиб олдим.

Ўшандан бери анча вақт ўтиб кетган бўлса-да, ҳамон ўша кичик дўстларимни эслаб юраман, мана, улар ҳақида яхлит бир китоб ҳам ёздим.

Албатта, китобда улар қўғирчоқ сифатида эмас, тириклардек ҳаракат қилишади.

¹ Бу қаҳрамонимизнинг номи аслида Чебурашка. Биз унга Супрақулоқ деб ўзбекча ном қўйдик. (тарж.)

ор эканда йўқ экан, қалин тропик бир ўрмонда жуда ажойиб жониворча яшаркан. Аникроғи, авваллари ўз тропик ўрмонида яшаганда унинг номи йўқ экан. У ўрмондан кетиб, одамлар билан учрашгандан кейингина уни Супрақулоқ деб аташибди. Ахир ҳайвонларга одамлар ном берадилар-да. Филни фил, жирафани жирафа ва қуёни қуён деб атаган ҳам ана шу одамлар.

Лекин фил жиндай ўйлаб кўрганида узининг филлигини билан бўларди. Ахир унинг номи жуда оддий-да. Қайси ҳайвон гиппопотам деган мураккаб ном билан аталади? Топингу олинг, ги-потаммисан ёки по-потам, балки асли ги-потамдирсан.

Шундай қилиб, бизнинг жониворча ҳали ўзини нима деб аташларини ҳаёлига ҳам келтирмай, узоқ тропик ўрмонда ўзича яшайверибди.

Бир куни у эрталаб барвақт уйғонибди-да, қўлларини орқасига қилганча тоза ҳаво олиш учун бир оз айланиб келмоқчи бўлибди.

Айланиб, айланиб, тўсатдан каттакон мевазор боғ ёнида апельсин солинган қутиларни кўриб қолибди. Супрақулоқ ортиқча ўйлаб ўтирмасдан қутилардан бирини олиб нонушта қила бошлабди. У бутун бошли иккита апельсинни еб, шундаям бўкиб қолибдики, ҳатто жойидан қимирлай олмабди. Шунинг учун ҳам у мевалар устига чўзилиб, уйқуга кетибди.

Супрақулоқ шундаям қаттиқ ухлабдики, ҳатто ишчилар келиб, қутиларни михлаб бекитганларини ҳам сезмабди.

Шундан кейин апельсинлар билан Супрақулоқни ҳам қўшиб, кемага ортишибди-да, узоқ саёҳатга йўллашибди.

Қутилар денгиз ва океанларда кўп сузишибди ва ниҳоят катта бир шаҳардаги мевачева магазинида пайдо бўлибдилар. Қутиларни очишганда, улардан бирининг ичида апельсин эмас, ёлғиз дум-думалоқ ва семизгина Супрақулоқ чиқибди.

Сотувчилар Супрақулоқни ўз ҳужрасидан чиқариб, столга ўтқазиб қўйишибди. Бироқ Супрақулоқ қутида узоқ ётгани ва қўл-оёқлари шишиб кетгани учун столда ўтира олмабди. У атрофга узоқ разм солибди ва сирпаниб стулга тушибди.

Лекин у стулда ҳам узоқ ўтира олмабди. Сирпаниб пастга, яъни ерга тушибди.

— Ўҳ-ҳў, ҳа, Супрақулоқ! — дебди унга магазин директори. — Ҳечам бир ерда ўтира олмайди-я.

Ана шундагина бизнинг жониворча ўзининг Супрақулоқ эканлигини билиб олди.

— Сени нима қилсам экан? — деди директор. — Ахир сени апельсин ўрнида сота олмайман-ку.

— Билмасам, — деди Супрақулоқ. — Нимани хоҳласангиз шуни қилинг.

Директор Супрақулоқни қўлтиғига қисиб, шаҳардаги бош ҳайвонот боғига боришдан бошқа чора топмади.

Лекин Супрақулоқни ҳайвонот боғига қабул қилишмади. Биринчидан, ҳайвонот боғи ҳаддан зиёд тўла эди. Иккинчидан, Супрақулоқ ҳали фанга номаълум жонивор экан. Уни қайси сафга — қуёнлар, йўлбарслар ё бўлмасам умуман денгиз тошбақалари сафига қўшиш керакми ёки йўқ — буни ҳеч ким билмасди.

Шундан кейин директор Супрақулоқни тагин қўлтиғига қисганича ўзидек директор бўлиб ишлайдиган узоқ бир қариндоши ҳузурига йўл олди. Унинг магазинида арзонлаштирилган моллар сотиларди.

— Хўш, нима бунинг, — деди иккинчи директор, — бу ҳайвонча менга маъқул бўлди. У брак ўйинчоққа ўхшайди! Мен уни ўз ёнимга ишга оламан. Мен билан борасанми?

— Бораман, — деди Супрақулоқ. — Нима иш қилишим керак?

— Витринада туриб, ўткан-кетганларнинг диққатини жалб этасан. Тушунарлими?

— Тушунарли,— деди жониворча.— Мен қаерда истиқомат қиламан?

— Қаерда?.. Айтайлик, мана бу ерда! — Директор Супрақулоққа магазиндан чиқаверишдаги эски телефон будкасини кўрсатди.— Мана шу сенинг уйинг бўлади!

Шундай қилиб, Супрақулоқ катта магазинда ишга қолди ва шу кичик хоначада яшай бошлади. Тўғри, бу хона унчалик кўримли эмас эди. Аммо Супрақулоқнинг қўл остида телефон-автомат бўлиб, у ўз уйидан чиқмасдан, истаган кишисига қўнғироқ қила оларди.

Зеро, ҳали қўнғироқ қиладиган бирор кишиси бўлмаса-да, бундан у заррача қайғурмас эди.

упракулоқ тушиб қолган ўша шаҳарда Гена номли бир тимсоҳ ҳам бор экан. Ҳар эрталаб у ўзининг кичкина хоначасида уйғониб, ювиниб, нонушта килиб, ҳайвонот боғига ишга отланаркан. Ҳайвонот боғида у... тимсоҳ бўлиб ишларкан.

У иш жойига кела солиб ечинар, костюм, шляпа ва ҳассасини михга илиб, сув ҳавзаси қирғоғида офтобга чўзиларди. Унинг қафасидаги лавҳачада қуйидаги сўзлар ёзилган эди:

*Африка тимсоҳи Гена
ёши элликда
овқатлантириш ва си-
лаш мумкин.*

Иш куни тугагач, Гена ҳафсала билан кийинар ва ўз уйига, яъни кичик квартирасига йўл оларди. Уйда у газета ўқир, трубка чекар ва бутун оқшом ўз-ўзи билан чиллигу нўл ўйнарди.

Бирда у ўз-ўзига сурункасига қирқ марта ютқазгач, қаттиқ хафа бўлди.

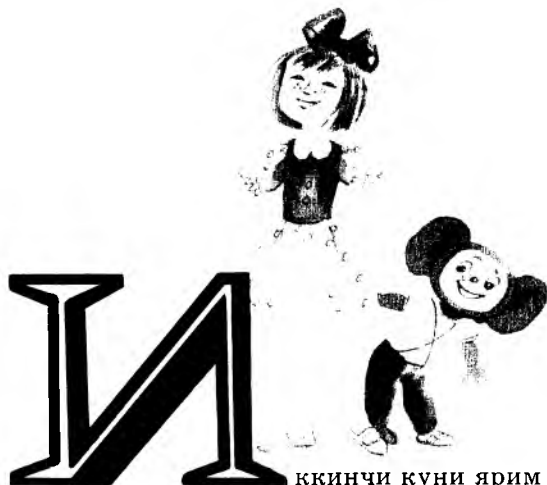
«Нега мен ҳамиша ёлғизман? — дея хаёлидан кечирди у. — Албатта ўзимга дўст-ўртоқ топишим керак».

У қаламни олиб қуйидаги эълонни ёзди:

Эллик яшарли ёш
тимсах дўст қидиради.
Таклифлар билан қуйидаги
адресга мурожаат қилинг.
Катта Пирожная кўчаси.
15-уй, 61-корпус.
Қўнғироқ уч ярим марта
босилсин.

Уша оқшомнинг ўзида у эълонни бутун шаҳарга ёпишти-
риб чиқди ва кута бошлади.

Иккинчи куни ярим кечада кимдир унинг эшиги қўнғирогини босди. Остонада увोққина, анча жиддий бир қизалоқ турарди.

— Сизнинг эълонингизда, — деди у, — роса учта хато бор.

— Бу мумкин эмас! — дея қичқирди Гена, у камида ўн саккизта деб ўйлаган эди. — Қанақа хатолар?

— Биринчидан, «тимсоҳ» сўзида «о» ёзилади, иккинчидан, ёшингиз элликда бўлса қанақасига ёш бўларкансиз?

— Тимсоҳлар уч юз йил яшашади, шунинг учун жуда ёшман ҳали, — дея эътироз билдирди Гена.

— Барибир саводли ёзиш керак. Келинг, танишиб олайлик. Менинг номим Галя. Болалар театрида ишлайман.

— Менинг номим эса Гена. Мен ҳайвонот боғида ишлайман. Тимсоҳ бўлиб.

— Ҳозир нима иш қиламиз?

— Ҳеч нима. Келинг, шундай суҳбатлашамиз.

Лекин шу вақт яна эшик қўнғироғи босилди.

— Ким у? — деб сўради тимсоҳ.

— Бу мен, Супрақулоқман! — Хонага номаълум бир ҳайвон кирди. У жигарранг бўлиб, кўзлари катта-катта, қисқа думи пахмоқ эди.

— Сиз ким бўласиз? — деди Галя унга қараб.

— Билмайман! — деди меҳмон.

— Ҳечам-ҳечам билмайсизми? — сўради қизалоқ.

— Ҳечам-ҳечам...

— Мабодо сиз айиқча эмасмисиз?

— Билмайман,— деди Супрақулоқ.— Эҳтимол, айиқчадирман.

— Йўқ,— дея гапга аралашди тимсоҳ,— у сираям айиқчага ўхшамайди. Айиқчалар мунчоқкўз бўлади, униқини қира, қанақа катта-катта!

— Унда, эҳтимол, кучукчадир?— дея тахмин қилди Галя.

— Эҳтимол,— дея маъқуллади меҳмон.— Кучуклар дарахтга чиқа оладими?

— Йўқ, чиқа олмайди,— жавоб берди Гена.— Улар кўпроқ ҳуришади.

— Қандай?

— Мана бундай: ввов-вов!— ҳурди тимсоҳ.

— Йўқ, мен бунақа қила олмайман,— хафа бўлди Супрақулоқ.— Демак, мен кучукча ҳам эмасман.

— Мен эса сизнинг кимлигингизни биламан,— деди яна Галя.— Эҳтимол қоплондирсиз!

— Эҳтимол,— рози бўлди Супрақулоқ. Унга барибир эди.— Эҳтимол қоплондирман.

Қоплонни ҳеч ким кўрмаганлиги учун ҳар эҳтимолга қарши ҳаммалари орқага тисарилишди.

— Келинглар, луғатчага қараймиз,— дея таклиф киритди Галя.— У ерда барча сўзлар исталган ҳарфда тушунтириб берилади.

(Агар, болалар, луғат нима эканлигини билмасангиз, сизни айтиб берай. Бу махсус китобча. Унда оламда қанча сўз бўлса, ҳар бир сўзнинг маъноси тушунтириб берилади.)

— Келинглар, луғатчага қараймиз,— дея рози бўлди Супрақулоқ.— Қайси ҳарфга қараймиз?

— Ғ ҳарфига, «ҒҒ-ҒҒ-Ғурр» — деди Галя,— чунки қоплонлар «Ғурр-Ғурр», дея наъра тартади.

— Яна «Т» ҳарфига,— дея қўшимча қилди Гена,— чунки қоплон Т... ишлайди ҳам.

Албатта, Галя ҳам, Гена ҳам ҳақ эмасдилар, чунки қоплонни «ҒҒҒур» ҳарфидан ҳам, «Т» ҳарфидан ҳам эмас, Қ... ОПЛОН, яъни «Қ» дан излаш керак эди.

Ахир у ҒҒҒ-оплон эмас, Қ... ОПЛОН.

— Ахир мен гурилламайман ва тишламайман,— деди Супрақулоқ,— демак, мен қоплон эмасман!..

Шундан кейин у яна тимсоҳга мурожаат қилди:

— Айтинг-чи, агар менинг кимлигимни билмасангиз, мен билан дўстлашмайсизми?

— Нега энди дўстлашмас эканман,— дея жавоб берди Гена.— Ҳаммаси сизга боғлиқ. Агар яхши ўртоқ бўлсангиз, сиз билан жон деб дўстлашамиз. Гапим тўғрими? — деб сўради у қизалоқдан.

— Албатта! — дея маъқуллади Галя.— Жуда хурсанд бўламиз!

— Ура! — қичқирди Супрақулоқ.— Ура! — деди ва шифтга етгудек сакрай бошлади.

аммалари танишиб олишгач:

Энди нима қиламиз? — деб сўради Супрақулоқ.

– Келинглар, чиллигу нўл ўйнаймиз, — деди Гена.

– Йўқ, — деди Галя, — яхшиси, келинглар, «Моҳир қўллар» тўгараги ташкил этамиз.

Ахир менинг қўлим йўқ-ку, — дея эътироз билдирди Супрақулоқ.

Менинг ҳам қўлим йўқ, — дея унинг ёнини олди тимсоҳ, — фақат оёқларим бор.

Унда «Моҳир оёқлар» тўгарагини ташкил қилса ҳам бўлади, — дея таклиф киритди Супрақулоқ.

– Еки «Моҳир думлар»-чи? — қўшимча қилди тимсоҳ.

– Бахтга қарши менинг думим йўқ, — деди Галя.

Ҳамма жим бўлиб қолди.

Шу аснода Супрақулоқ столдаги кичик будильникка қараб олиб:

– Биласизларми, кеч бўлиб қолди, — деди. — Уй-уйимизга тарқалишимиз керак.

Ўнги дўстлари уни шилқим деб ўйлашларини истамас эди.

– Тўғри, — дея маъқуллади тимсоҳ. — Дарҳақиқат, уй-уйимизга тарқалишимиз керак.

Аслида тимсоҳнинг жуда уйқуси келаётган эди.

Шу оқшом Гена ҳамишагидек хотиржам ухлади.

Супрақулоқ эса жуда ёмон ухлади.

У шундай дўстлари пайдо бўлганига сираям ишонмас эди.

Супрақулоқ тўшакда узоқ ағанади, гоҳида у сакраб турар ва ўзига қарашли телефон будкасининг у бурчидан бу бурчига қараб одимларди.

нди Гена, Галя ва Супрақулоқ деярли ҳар оқшомни бирга ўтказишарди. Ишдан кейин улар тимсоҳнинг ўйида тўпланишар, дўстона суҳбат қуришар, қаҳва ичиб, чиллигу нўл ўйнашарди. Шунга қарамай Супрақулоқ ҳақиқий дўстлар топганига унчалик ишонмас эди.

«Қизиқ,— деб ўйлади у бир куни,— агар тимсоҳни мен ўйинига таклиф қилсам келармикин ёки йўқ? Албатта келадди, — дея ўзини юпатди Супрақулоқ.— Ахир биз у билан дўстмиз-ку! Агар келмаса-чи?»

Узоқ ўйлаб ўтирмаслик учун Супрақулоқ телефон трубкисини олди-ю, тимсоҳга қўнғироқ қилди.

Алло, Гена, салом! — дея сўз бошлади у.— Нима қилдингсан?

— Ҳеч нима,— жавоб берди тимсоҳ.
— Биласанми нима? Меникига меҳмон бўлиб кел.
— Меҳмон бўлиб? — ҳайрон бўлди Гена.— Нима учун?
— Қаҳва ичамиз,— деди Супрақулоқ. Унинг хаёлига келган дастлабки сўз шу эди.

Майли,— деди тимсоҳ,— бажонидил бораман.

«Ура!» — Супрақулоқ шундай деб қичқириб юборишига сил қолди. Кейин бунинг ҳеч қандай ажабланадиган ери йўқ-ку, деб ўйлади. «Ура» деб қичқирмасдан биринчи навбатда уни қандай қилиб яхшироқ кутиб олиш ҳақида бош қотириш лозим. Шунинг учун у тимсоҳга:

Фақат, марҳамат қилиб, ўзинг билан пиёла олиб кел, чунки менда ҳеч қанақа идиш йўқ! — деди.

Майли, обораман! — деди Гена ва тайёргарлик кўра бошлади.

Лекин Супракулоқ яна қўнғироқ қилди.

— Биласанми, менда қаҳвақайнатгич ҳам йўқ экан. Марҳамат қилиб, ўзингникини олиб кела қол. Ошхонангда кўзим тушувди.

— Яхши, обораман.

— Яна бир кичик илтимос. Йўл-йўлакай магазинга кириб ўтсанг, менда қаҳва ҳам тугаб қолибди.

Ҳаял ўтмасдан Супракулоқ тагин қўнғироқ қилиб, Генадан кичик бир челақча олишни ҳам илтимос қилди.

— Кичкина челақча? Нимага керак у?

— Биласанми, ариқ ёнидан ўтаётганингда сув олиб келасан. Ҳар қалай уйдан чиқиб ўтирмай.

— Ҳа, хўп,— дея рози бўлди Гена,— ҳамма айтганларингни обораман.

Кўп ўтмай у Супракулоқникига вокзалдаги юк ташувчилардек тўлиб-тошиб, зўрға кириб келди.

— Келганингдан ниҳоятда хурсандман,— дея кутиб олди уни мезбон.— Фақат қаҳва қайната олмас эканман. Умуман шу ишни қилиб кўрмаганман. Эҳтимол, ўзинг тайёрларсан-а?

Гена ишга тушиб кетди. У ўтин тўплаб будка ёнида гулханча ёқди-ю, қаҳвақайнатгични унга қўйди. Ярим соатдан кейин қаҳва қайнади. Супракулоқ жуда мамнун эди.

— Қалай? Сени яхши меҳмон қилдимми? — деб сўради у тимсоҳни уйига кузатаркан.

— Қаҳва жуда зўр бўлибди,— деб жавоб берди Гена.— Фақат сендан бир илтимосим бор. Агар мени яна меҳмон қилмоқчи бўлсанг, унда ҳеч тортинмасдан уйимга келавер. Ва мени чой биланми, қаҳва ёки бирор овқат-повқат биланми меҳмон қилишингни тортинмасдан айтавер. Уйимда ҳаммаси бор. Мен учун ҳам бу жуда қулай. Келишдикми?

— Келишдик,— деди Супракулоқ. Албатта у Генанинг танбеҳидан бир оз ўкинган эди. Шунга қарамасдан у жуда хурсанд эди. Ахир бугун тимсоҳнинг ўзи уникига меҳмонга келган эди-да!

Бошқа бир оқшом Супрақулоқ тимсоҳники-
ни биринчи бўлиб келди. Гена ўшанда китоб ўкиб ўтирарди.
У сиравочник, дарслик ва поездлар ҳаракати жадвалига ўх-
шашли турли хил аниқ ва жиддий китобларни ўқишни ёқти-
рарди.

Менга қара,— деди Супрақулоқ,— Галя қаерда?

Бугун келишга ваъда берган эди,— дея жавоб қилди
Гена. — Негадир ҳалига қадар дараги йўқ.

Кел, ундан бориб хабар оламиз,— деди Супрақулоқ.—
Ахир дўстлар бир-бирларидан хабардор бўлишлари керак.
Майли,— дея рози бўлди Гена.

Улар Галяни уйдан топишди. У каравотда йиглаб ётар-
ди.

Касал бўлиб қолдим,— деди у дўстларига.— Иссиғим
кўтирилиб кетди. Энди болалар театрида спектакль қолдири-
лиди. Болалар келишади-ю, спектакль бўлмайди.

Спектакль бўлади! — деди қатъий тимсоҳ.— Мен се-
нинг ўрнингда ўйнайман.— Бир вақтлар болалигида у театр
тўғирагига қатнашган эди.

Ростданми? Жуда зўр бўлади-да! Бугун «Қизил шапка-
чи» бўлади, мен унда неварани ўйнашим керак эди. Бу эртак
театридадир?

Албатта эсимда!

Унда жуда яхши! Агар сен яхши ўйнасанг менинг
ўрнимга чиққанингни ҳеч ким сезмас. Истеъдод мўъжизалар
яратиши мумкин!

Шундай деганча у тимсоҳга ўзининг қизил шапкачасини
берди.

Алқисса, болалар театрға келиб, жуда ажойиб спектакл-ни кўришди. Сахнада қизил шапкача кийган Гена пайдо бўл-ди. У уёқдан-буёққа юрар ва ўз-ўзича куйларди:

*Кўчаларда юрар, оҳ,
Жуда улкан бир тимсоҳ...*

Унинг рўпарасидан кулранг бўри чиқиб қолади.

— Салом, Қизил шапкача,— деди у ясама овоз билан ва ўзи қотиб қолди.

— Салом,— дея жавоб берди тимсоҳ.

— Қаёққа кетяпсан?
— Шундай ўзим. Айланиб юрибман.
— Эҳтимол, бувингникига бораётгандирсан?
— Албатта,— деди тимсоҳ ҳушёр тортиб.— Унинг ёни-
га бораман.

— Бувинг қаерда яшайди?
— Бувимми? Африкада, Нил соҳилида.
— Мен бўлсам бувинг ҳу анови ерда, ўрмон этагида яшай-
ди деб ўйлабман.

— Жуда тўғри! У ерда ҳам бувим яшайди. Лекин у ота
бувим. Мен йўл-йўлакай уникига кирмоқчи эдим.

— Хўп, майли,— деди бўри ва қочиб кетди.

Шундан сўнг у рисоладагидек уйга югуриб келиб, Қизил
шапкачанинг бувисини еди ва унинг ўрнига каравотга ётиб
олди.

Шу пайт Гена саҳна орқасида унутилиб кетган эртакни
ёқиб ўтирарди. Ниҳоят, у ҳам уйчанинг яқинида пайдо бўл-
ди.

— Ассалому алайкум,— дейди у эшикни тақиллатиб.—
Бувим шу ердаларми?

— Ваалайкум ассалом,— жавоб берди бўри.— Бувинг
менман.

— Нега қулоқларинг мунча катта, буви? — деб сўради
тимсоҳ, бу гал анча келиштириб.

— Сени яхши эшитиш учун.

— Нега сочларинг бу қадар пахмоқ, буви? — Гена яна ўз
сўзларини унутиб қўйди.

— Югур-югур билан бўлиб сочларимни тарашга вақт
топи олмадим, неварагинам,— деди бўри ва жаҳл билан
каравотдан сакради.— Ҳозир сени ейман!

— Буни ҳали кўрамиз! — деди тимсоҳ ва кулранг бўрига
ташланди. У шу қадар берилиб кетган эдики, қаерда нима
қилиш кераклигини бутунлай унутиб юборган эди.

Кулранг бўри даҳшатга тушиб қочиб қолди. Болалар ни-
ҳоятда хурсанд бўлишди. Улар ҳеч қачон бу хил қизиқ «Қи-
зил шапкача» ни кўришмаган эди. Улар узоқ чапак чалиб,
қимматини бошдан такрорлашни сўрашди. Бироқ тимсоҳ не-
гидир рози бўлмади. Яна нима учундир спектаклнинг қандай
қизиқчилигини Галяга айтмасликни Супрақулоқдан қаттиқ
ияттимос қилди.

аля узоқ муддат грипп билан касалланди ва дўстларига юқиб қолмаслиги учун врач унинг ёнига одамлар киришига рухсат бермади.

Шунинг учун Гена билан Супрақулоқ иккаласи қолишди.

Бир оқшом ишдан кейин Супрақулоқ тимсоҳдан хабар олиш учун ҳайвонот боғига кирмоқчи бўлди.

Кўчадан кетаётиб тўсатдан кўзи ерда ўтирганча секин гингшиётган исқирт бир кучукчага тушди.

— Нега ҳиқиллаяпсан? — деб сўради Супрақулоқ.

— Ҳиқилламаяпман, йиғлаяпман, — жавоб берди кучукча.

— Нима учун йиғлаяпсан?

Бироқ кучукча ҳеч нима демасдан баттар алам билан йиғлайверди.

Супрақулоқ унинг ёнида зинага ўтирганча йиғидан тийилишини кутиб турди ва буйруқ оҳангида сўради.

— Хўш, айт-чи, сенга нима бўлди?

— Мени уйдан ҳайдадилар.

— Ким ҳайдади сени?

— Уй бекаси! — Кучукча тагин ҳиқиллай бошлади.

— Нима учун? — деб сўради Супрақулоқ.

— Шундай. Нима учунлигини билмайман.

— Отинг нима?

— Тобик. — Кучукча бир оз тинчигандек бўлди-да, Супрақулоққа бошидан кечган қисқа ва қайғули воқеаларни айтиб берди.

Жажжи кучукча Тобикнинг бошидан кечирган қисқа ва қайғули саргузашти мана бундай:

Тобикни бўлғуси эгасиникига олиб келганларида у миттигини, увоққина бир кучукча эди.

«Вой, уни қаранглар, қандай чиройли,— деди уй бекаси уни меҳмонларга кўрсатиб.— Бирам ёқимтойки, шундай эмасми?»

Бирча меҳмонлар унинг жуда ёқимли ва чиройли эканлигини эътироф этишди.

Ҳимма кучукча билан ўйнар, уни конфет билан сийлашарди.

Кушлар ўтган сари кучукча ҳам ўсиб борарди. Энди у аввалгидек жажжи эмас, анча бесўнақай ва беўхшов бўлиб қолган эди. Энди уй бекаси уни меҳмонларга кўз-кўз қилганди: «Вой, чиройли!» демас, аксинча: «Менинг итим жуда бедано! Лекин уни ҳайдашим керакми? Жуда раҳм-шафқатлими ахир! Ғам-ғуссадан юрагим беш минут ичида тарс ёрилиши мумкин!» — дерди.

Лекин бир куни кимдир уйга янги кучукча олиб келди. Бу кучукча ҳам бир вақтлардаги Тобикдек ниҳоятда чиройли ва ёқимтой эди.

Шунда уй бекаси узоқ ўйлаб турмасдан Тобикни эшикдан ташқари чиқариб қўйди. Ахир у бир вақтнинг ўзида уйда иккита ит сақлай олмас эди-да. Унинг юраги эса ғам-ғуссадан беш минут ичида тарс ёрилмади. Олти минутда ҳам, ҳатто тўқсон саккиз минутда ҳам тарс ёрилмади. Эҳтимол, умуман у ҳеч қачон ёрилмаса керак.

«Бу кучукчани нима қилсам экан?» — деб ўйлади Супрақулоқ.

Албатта, уни ўзи билан бирга олса ҳам бўлади. Лекин Супрақулоқ бу масалага унинг дўстлари қандай қарашини билмас эди. Агар улар кучукчани яхши кўрмасалар-чи? Кучукчани кўчада қолдириб кетса ҳам бўлади. Лекин унга жуда раҳми келди. Бирданига шамоллаб қолса-чи?

Биласанми,— деди Супрақулоқ ниҳоят,— мана калит. Ҳозирча менинг уйимда ўтириб, жунларингни қуришиб, исиниб ол. Кейин ўйлаб бир қарорга келармиз.

Шундан кейин у ҳайвонот боғи томон жўнади.

айвонот боғига кираверишда у кутилмаганда Галяни учратиб қолди.

— Ура! — деб қичқирди Супрақулоқ. — Демак, тузалиб қолибсан-да?

— Тузалдим, — деди Галя. — Менга уйдан чиқишга рухсат бердилар.

— Бир оз ориқлабсан, — деди Супрақулоқ.

— Ҳа, — дея тасдиқлади қизалоқ. — Жудаям озиб кетибманми?

— Йўқ! — дея хитоб қилди Супрақулоқ. — Деярли билинмайди. Жуда кам ориқлагансан. Жуда-жуда кам, ҳатто жиндай семиргандайсан!

Галя бирданига хурсанд бўлиб кетди ва иккаласи ҳайвонот боғига киришди.

Гена одатдагидек офтобшувокда ётганча китоб ўқирди.

— Уни қара, — деди Галя Супрақулоққа, — уни бу қадар семиз ва йўғон деб ўйламаган эдим!

— Тўғри, — дея маъқуллади Супрақулоқ. — У даҳшатли даражада йўғон! Худди панжали хасипга ўхшаркан!.. Салом, Гена! — дея қичқирди Супрақулоқ тимсоҳга.

— Мен Гена эмасман, — деди ранжиб панжали хасипга ўхшаш тимсоҳ. — Мен Валера. Иккинчи сменада ишлайман. Сизларнинг Генангиз кийинишга кетди. Ҳозир келади у.

Йўғон тимсоҳ жаҳл билан орқага ўғирилди.

Худди шу аснода ярашиқли пальто ва чиройли шляпа кийган Гена келиб қолди.

— Ассалому алайкум, — деди у жилмайиб. — Юринглар, меникида меҳмон бўласизлар.

Кетдик! — дея рози бўлишди Галя ва Супрақулоқ. Улар тимсоҳникида бўлишни жуда ёқтиришарди.

Генаникида дўстлар қаҳва ичишди, суҳбатлашишди ва турчи хил ўйинлар ўйнашди.

Супрақулоқ ўзининг кучукчаси ҳақида ҳикоя қилмоқчи бўлар, лекин қулай фурсат топа олмас эди.

Кимдир эшик қўнғироғини босди.

Кириг,— деди Гена.

Хонага ниҳоятда катта шляпа кийган кўзойнакли бир шер кирди.

Чандр номли шерман! — деди у ўзини таништириб.

Дўстлар шерга таъзим қилиб орқага чекинишди.

Марҳамат қилиб айтсангизлар,— деди меҳмон,— дўст орттирмоқчи бўлган тимсоҳ шу ерда яшайдими?

Шу ерда,— деб жавоб берди Гена.— У шу ерда яшайди. Лекин энди унга дўст керак эмас, энди дўстлари бор.

Минг афсус,— деди шер чуқур хўрсиниб орқага ўгириларкан,— хайр бўлмасам.

Шошманг-чи,— дея Супрақулоқ уни тўхтатди.— Сизги қанақа дўст керак?

Билмайман,— деди шер.— Шунчаки дўст бўлса, ки-фол.

Унда мен сизга ёрдам беришим мумкин,— деди Супрақулоқ,— шу ерда бирпас кутиб туринг, уйга югуриб бориб келиман. Хўпми?

Анчадан кейин Супрақулоқ жунлари қуриб қолган Тобикини чилвиридан етаклаб келди.

Мана мен кимни назарда тутган эдим,— деди у.— Менимча бир-бирларингизга жуда мос келасизлар!

Ахир бу жуда кичик кучукча экан,— дея эътироз билдирди шер,— мен бўлсам жуда йирикман!

Ҳечқиси йўқ,— деди Супрақулоқ,— демак, сиз уни қимоя қиласиз.

Яхши,— дея рози бўлди Чандр, кейин Тобикдан сўради. Сиз нима қила оласиз?

Ҳеч нима,— жавоб берди Тобик.

Менимча, бу ҳам унчали қўрқинчли эмас,— деди Галя шерга. Сиз унга истаган нарсангизни ўргатасиз.

Дарвоқе, улар ҳақ,— қарор қилди шер.— Хўп,— деди у Тобикига.— Мен сиз билан дўстлашаман. Сиз-чи?

— Мен ҳам! — деди Тобик думи билан маъқуллаб. — Жуда яхши ўртоқ бўлишга ҳаракат қиламан!

Янги дўстлар уйдаги ҳамма танишларига миннатдорчилик билдиришиб, хайр-хўш қилишди.

Улар кетгач:

— Офарин! — дея Супрақулоқни олқишлади Галя. — Жуда яхши иш қилдинг.

— Арзимаиди! — дея қўл силкиди Супрақулоқ. — Бу ҳақда гапирмаса ҳам бўлади.

— Биласизми, — деди тўсатдан Галя, — бизнинг шаҳримизда бунақанги ёлғиз Чандрлар ва Тобиклар қанча бор?

— Қанча? — деб сўради Супрақулоқ.

— Кўп, — дея жавоб берди қизалоқ. — Уларнинг биттаям дўсти йўқ. Уларнинг тугилган кунларига ҳеч ким келмайди. Бундан ташқари, бошларига кулфат тушганда ҳеч ким юпатайди.

Бундай ғам-андухли гапларни эшитиб ўтирган Генанинг кўзидан жуда тиниқ, йирик бир томчи сизиб чиқиб, оҳиста думалай бошлади. Унга қараб Супрақулоқнинг ҳам йиглагиси келиб кетди. Бироқ унинг кўзида жуда кичик, майдагина ёш томчиси кўринди. Томчи шунақаям кичик эдики, ҳатто уни кўрсатишдан уялиб кетди.

— Хўш, биз нима қилишимиз керак? — дея фарёд қилди тимсоҳ. — Мен бундайларга ёрдам беришни истайман!

— Мен ҳам ёрдам беришни хоҳлайман, — дея уни қувватлади Супрақулоқ. — Мендан нима кетибди? Фақат қандай қилиб ёрдам берамиз?

— Жуда оддий, — деди Галя, — фақат уларнинг ҳаммасини дўстлаштиришимиз лозим.

— Қанақасига уларни дўстлаштирамыз? — деб сўради Супрақулоқ.

— Билмасам, — деди Галя.

— Мен ўйлаб топдим! — деди Галя магрур. — Қалам олиб, эълон ёзайлик, ҳаммалари бизникига келишсин. Келишгач, биз уларни бир-бирлари билан таништирамыз!

Бу фикр ҳаммага маъқул тушиб, дўстлар шундай қилмоқчи бўлдилар. Улар бутун шаҳар бўйлаб эълон ёпиштирадилар. Уларникига келган ҳар бир киши ўртоқ топиб беришга ҳаракат қиладилар. Тимсоҳ яшайдиган уй Дўстлик уйига айлантирилади.

— Шундай қилиб, — деди Гена, — эртадан бошлаб ҳамма ишга!

Иккинчи оқшом иш қайнагандан қайнади. Гена столга ўтирганча эълонлар бўйича бош мутахассис сифатида қуйидагиларни ёзарди:

*Дўстлик уйи очилади,
кимда-ким дўст орттиришни истаса,
бизникига келаверсин.*

Супрақулоқ бу эълонларни олганча кўчага отилди. Уларни ҳаммаёққа — керакли ва кераксиз жойларга, уйларнинг деворларига, тўсиқларга ва ҳатто ўткинчи отларнинг биқинига ҳам ёпиштирарди.

Шу вақт Галя уйни тартибга келтирар эди. Ҳаммаёқни йиғиштириб бўлгач, хона ўртасига стул қўйиб, унга қўйидаги лавҳачани осиб қўйди.

Меҳмонлар учун

Шундан кейин бир оз ҳордиқ чиқариш учун дўстлар диванга ўтиришди.

Тўсатдан ташқари эшик оҳиста ғижирлаб, хонага ушоққина, эпчил бир кампирча кирди. У ипга бойланган каттакон кулранг каламушни етаклаб кирди.

Галя дод деганча пойабзалини ҳам ечмасдан диванга чиқиб олди. Гена ўрнидан югуриб туриб, шкафга кирди-ю, эши-

гини бекитиб олди. Фақат Супрақулоққина диванда хотир-
жам ўтирарди. У ҳеч қачон каламушни кўрмаган ва ундан
қўрқиш-қўрқмасликни ҳам билмасди.

— Лариска! Кир жойингга! — деб буюрди кампир.

Каламуш ўша заҳоти эгасининг қўлига осигли кичик сум-
кача ичига кириб олди. Энди сумкачадан фақат унинг айёр
тумшукчаси, узун мўйлови ва мунчоқдек қоп-қора кўзчала-
ри кўриниб турарди.

Аста-секин ҳамма тинчиб қолди. Галя яна диванга ўтириб
олди, Гена эса шкафдан чиқди. Унинг бўйнида яп-янги галс-
тук бўлиб, у гўё ўзини ана шу галстукни боғлаш учун шкафга
киргандек тутарди.

Шу орада кампир «Меҳмонлар учун» деган лавҳали стул-
га ўтириб олди ва:

— Қайси бирларингиз тимсоҳ? — деб сўради.

— Мен! — деди Гена галстугини тўғрилаб қўяркан.

— Яхши! — деди кампир ва ўйга толди.

— Нимаси яхши? — деб сўради Гена.

— Сизнинг пачоқ ва яшиллингиз яхши.

— Менинг пачоқ ва яшиллингимнинг нимаси яхши?

— Чунки майсазорда ётсангиз ҳечам кўринмайсиз.

— Майсазорда ётиб нима қиламан? — деб яна сўради
тимсоҳ.

— Бу ҳақда кейин биласиз.

— Ўзингиз кимсиз? — дея ниҳоят гапга аралашди Га-
ля, — нима иш қиласиз?

— Менинг номим Шапокляк, — деб жавоб берди кам-
пир. — Мен ёвузликларни тўплайман.

— Ёвузликларни эмас, ёмон ишларнидир, — тузатган
бўлди Галя, — лекин нима учун?

— Нима учун?! Шаҳрат қозонмоқчиман!

— Унда олижаноб ишлар қилсангиз бўлмайдими? —
гапга аралашди Гена.

— Йўқ, — деди кампир, — олижаноб ишлар билан шуҳ-
рат қозониб бўлмайди. Ҳар куни бешта ёвузлик қиламан.
Менга ёрдамчилар керак.

— Нима иш қиласиз?

— Жуда кўп иш, — деди кампир. — Каптарларга чўзма
билан тош отаман. Дераза остидан ўтаётганларнинг бошидан
сув қуяман. Яна ҳамиша кўчанинг ман қилинган еридан
юраман.

— Буларнинг ҳаммаси яхши! — дея қичқирди тимсоҳ. — Лекин нима учун мен майсазорда ётишим керак?

— Жуда оддий, — дея тушунтирди Шапокляк. — Майсазорда ётасиз, яшил бўлганингиз учун Сизни ҳеч ким кўрмайди. Биз ҳамёнга кўринмас ип бойлаб йўлга ташлаймиз. Йўловчи ҳамённи оламан деб эгилганида унинг бурни остидан ип билан ҳамённи ўзингизга тортиб оласиз! Қалай, яхши ўйлабманми?

— Йўқ, — деди Гена ранжиб. — Бу менга сираям ёқмайди! Бунинг устига майсазорда шамоллаб қолиш мумкин.

— Сиз билан фикримиз бир жойдан чиқмаса керак деб қўрқаман, — дея кампирга юзланди Галя. — Биз, аксинча, олижаноб ишлар қилишни хоҳлаймиз. Биз ҳатто Дўстлик уйи қурмоқчимиз!

— Нима? — дея чинқирди кампир. — Дўстлик уйи? Унда сизларга қарши уруш эълон қиламан! Омон бўлинглар!

— Тўхтанг, — тимсоҳ уни ушлаб қолди. — Сиз учун кимга уруш эълон қилиш барибир эмасми?

— Айтайлик, барибир.

— Унда бизга эмас, бошқа бировга эълон қилинг. Биз жуда бандмиз.

— Бошқаларга ҳам эълон қилишим мумкин, — деди кампир. — Мен ҳеч кимга шафқат қилмайман! Олга, Ларисочка! — дея буйруқ берди у каламушга.

Қар иккаласи ҳам эшикдан чиқиб, ғойиб бўлишди.

Иккинчи куни кечқурун Дўстлик уйида Галя меҳмонларни қабул қилар, Гена билан Супрақулоқ бўлса бир четда лото ўйнаб ўтиришарди.

Эшик қўнғироғи қаттиқ жиринглаб, остонада бир бола кўринди. Агар сочларининг пахмайиб, титилиб кетгани-ю, кийимларининг ифлослигини ҳисобга олмаганда, у одатдаги болалардан фарқ қилмас эди.

— Дўстларни шу ердан беришадими? — деб сўради у саломлашмасдан.

— Беришмайди, танлашади, — дея тузатди Галя.

— Нима фарқ қилибди? Асосийси — шу ерми, шу ер эмас?

— Шу ер, шу ер! — дея уни хотиржам қилди қизалоқ.

— Сенга қанақа дўст керак? — дея гапга аралашди тимсоҳ.

— Менга, менга... — деди бола кўзларини чақчайтириб. — Менга... иккичи керак!

— Қанақа иккичи?

— Ғирт иккичи бўлиши керак.

— Ғирт иккичини нима қиласан?

— Қанақасига нима қиламан? Агар ойим: «Яна табелингда олтита иккими?» деб сўраса, мен унга: «Олтита икким ям гапми? Менинг бир ўртоғим бор, саккизта иккиси бор!» дейман. Тушундингизми?

— Тушундик, — деди тимсоҳ. — Бунинг устига у тўполончи бўлсаям яхшидир?!

— Нега энди? — деб сўради бола.

— Нега бўларди? Сен уйга қайтганингда ойинг: «Яна

пеншонангда ғуррами?» деса, сен: «Шу битта ғурраям гап бўпти-ю! Менинг бир ўртоғим бор, бошида тўртта ғурраси бор!» дейсан.

— Маъқул! — дея хурсанд бўлди бола тимсоҳга ҳурмат билан қараркан. — Бунинг устига у чўзма камондан яхши отадиган бўлиши керак. Менга: «Яна қўшнининг ойнасини синдирдингми?» дейишса, мен: «Битта ойнаям гап бўпти-ю! Менинг ўртоғим иккита ойнани синдирди!» дейман. Қалай, гапим тўғрими?

— Тўғри, — дея қувватлади Гена.

— Яна у яхши тарбияланган ҳам бўлиши керак.

— Нега? — деб сўради Галя.

— Нега эмиш! Ойим ёмон болалар билан дўстлашиш-га рухсат бермайди-да.

— Бундан чиқдики, — деди Галя, — агар сизни тўғри тушунган бўлсам, сизга яхши тарбияланган иккичи ва тап-тйёр безори керак экан-да?

— Худди шундай, — дея тасдиқлади бола.

— Ундоқ бўлса, эртага келишингизга тўғри келади. Сиз учун бирортасини танлаб қўярмиз.

Шундан кейин кир-чир бола мағрур юриб чиқиб кетди. Ҳатто хайрлашмади ҳам.

— Энди нима қиламиз? — деб сўради Галя. — Менимча, биз унга безори, тўполончи эмас, аксинча яхши бир болани типлашимиз керак. Токи уни қайта тарбияласин.

— Йўқ, — дея эътироз билдирди Гена. — Унга ўз айтганини танлашимизга тўғри келади. Акс ҳолда бу алдоқчилик бўлади. Мен бу хил тарбияланмаганман.

— Жуда тўғри, — деди Супрақулоқ. — Унга ўзи истаганини танлашимиз керак. Бола йиғлаши мумкин, ахир!

— Майли, — дея рози бўлди Галя. — Қайси бирларинг бу ишни ўз зиммангизга оласиз?

— Мен оламан! — деди Супрақулоқ. Чунки у ҳамиша мушкул ишларни бажаргиси келарди.

— Мен ҳам оламан! — деди тимсоҳ. Шунчаки унинг Супрақулоққа жуда ёрдам бергиси келган эди.

изнинг қаҳрамонларимиз кўчадан шошилмай ўтиб боришарди. Улар учун суҳбатлашиб юриш ниҳоят гаштли эди.

Тўсатдан «бум-бум» деган даҳшатли овоз эшитилиб, тимсоҳнинг бошига бир нима қаттиқ урилди.

— Бу сен эмасми? — деб сўради тимсоҳ Супрақулоқдан.

— Бу нима деганинг?

— Сен урмадингни мени?

— Йўқ,— деди Супрақулоқ.— Мен ҳеч кимни урмадим.

Шу вақт, яна «бум-бум» деган овоз эшитилиб, Супрақулоқнинг ўзига зарба тушди.

— Ана кўрдингни? — деди у.— Мени ҳам уришди.

Бу нима бўлиши мумкин? Супрақулоқ атрофга аланглай бошлади.

Нохос унинг кўзи устунда ўрмалаб юрган ўша таниш кулранг каламушга тушди.

— Ана унга қара,— деди у тимсоҳга,— бу Шапокляк кампирнинг каламуши. Энди билдим бизни ким урганлигини.

Супрақулоқнинг гапи тўғри чиқди. Бу ҳақиқатан ҳам Шапокляк кампир эди.

У ўзининг ўргатилган Ларискаси билан кўчада сайр қилар ва бутунлай тасодиф туфайли Гена ва Супрақулоқни учратиб қолган эди. Дўстларнинг мумнун қиёфаларини кўриб, уларни бир нима билан ранжитгиси келди. Шунинг учун ҳам кампир ўз каламушини бағрига босиб, уларни қувиб етди-да, тўсиқ девор орқасига яшириниб олди.

Дўстлар унга яқинлашганда чўнтагидан қоғоз коптокча-ни олиб, резинага илиб навбат билан уларнинг бошини нишонга ола бошлади. Коптокча тўсиқ девордан ошиб ўтиб, гоҳ Генанинг, гоҳ Супрақулоқнинг бошига келиб урилар, яна асл жойига қайтарди.

Каламуш Лариска бўлса шу вақт баландликка ўтириб олиб, ёруғликни керакли томонга йўллаб турарди.

Копток яна бир марта учиб келганда Гена ўша заҳоти оғзини очиб тишлаб олди. Кейин улар Супрақулоқ билан бошқача кўча томон йўл олишди.

Юрган сари резина тортилиб, таранглашиб борди. Шунда Шапокляк яширинган жойидан бошини кўтариб, уларнинг қиёққа кетаётганларини кўрмоқчи бўлди. Супрақулоқ: «Ўт оч!» дея буйруқ берган эди, Гена оғзини очиб юборди.

Копток ҳуштак чалганча кўча бўйлаб ўтиб, ўз эгасига бориб қаттиқ урилди. Кампир тўсиқ устидан ағдарилиб тушди.

Ниҳоят у бошини қайта кўтарганда унинг башараси аввалгидан ўн баравар баджаҳл кўринди.

«Безорилар! Йўлтўсарлар! Бадбахт каллаварамлар!» — У чин дилдан шундай демоқчи эди. Бироқ бу гапларни у айта олмади, чунки оғзига қоғоз копток тиқилиб қолган эди.

Шапокляк ғазабланиб, коптокни тупуриб ташламоқчи

бўлди, лекин негадир тўп унинг оғзидан чиқмас эди. Энди у нима қилсин?

Поликлиникага, машҳур доктор Иванов ҳузурига боришга мажбур бўлди.

— Пўш, пўл, пўс,— деди кампир унга.

— Пут, пўс, нима? — деб сўради доктор.

— Пуст, пўст!

— Йўқ,— деди доктор,— мен пўстин тикмайман.

— Пуст, пўст йўқ,— дея ғўлдиради кампир,— кўп... тўк!

— Ҳа, сиз чет элликмисиз? — деди доктор топагонлик қилиб.

— Ҳа-ҳа! — дея хурсанд бош қимирлатди Шапокляк.

Чет эл одами деб гумон қилганликлари унга жуда маъқул тушган эди.

— Мен чет элликларга хизмат кўрсатмайман,— деди доктор Иванов ва Шапоклякни эшикдан чиқариб қўйди.

Шундай қилиб кечгача у бир сўз ҳам демасдан ҳўкиздедек мўраб чиқди. Шу орада унинг оғзига шу қадар кўп ҳақоратли сўзлар тўпланган эдики, ниҳоят копток ивиб, охирги қолдиқларни ҳам тупуриб ташлагач, оғзидан қуйидагилар тўкилди.

— Безорилар, йўлтўсарлар, бадбахтлар, каллаварамлар, яшил ва бахтиқаро тимсоҳлар!

Ҳали бу ҳаммаси эмас, чунки бир қисм ҳақоратли сўзларни у резинкага қўшиб ютиб юборган эди.

Гена билан Супрақулоқ ҳар хил мактабларга бориб, қоровуллардан кўз остларига олиб қўйган иккичи ва тўполончи болани суриштирар эдилар. Қоровуллар ёши ўтиб қолган кишилар эди. Улар иккичи ва тўполончи болаларга инебатан аъло ўқийдиган, одобли болалар ҳақида гаплашишни яхши кўришарди. Улар томонидан тасвирланган умумий манзара қуйидагича эди: мактабга келадиган барча болалар яхши ўқишар, хушмуомала, кўрганларга ҳамиша силом беришар, ҳар куни қўлларини, ҳатто айримлари бўйинларини ҳам ювишаркан.

Албатта, тартибсиз болалар ҳам учраб турарди. Бироқ улар ҳам айтарли тартибсиз эмас эканлар. Улар ҳафтада битта ойна синдирган ва табелида бор-йўғи иккита икки бор экан.

Ниҳоят, тимсоҳга омад кулиб боқди. У мактаблардан бирида ҳақиқатан ҳам шундай бир бола борлигини билиб олди. Биринчидан, у тап-тайёр аҳмоқ, иккинчидан, жуда жанжалканш, учинчидан, ойида олтига иккиси бор экан! Бу айни муддао эди. Гена унинг номи ва адресини алоҳида қоғозчага ёзиб олди. Шундан кейин у мамнун ҳолда уйига кетди.

Супрақулоқнинг иши унчалик юришмади.

У ҳам ўша хил керакки болани топди. Бола эмас, бамисолли олтин. Икки йил бир синфда қолган ўқувчи. Тўполончи. Прогулчи. Ўзи яхши оиладан, ойида саккизтадан икки олган. Бироқ бу бола ўнтадан кам иккиси бор бола билан сираям дўст бўлмайман, дея қатъий рад этди. Шу хил болани излаб топиш ҳақида бошқа ўйламаса ҳам бўларди. Шунинг учун Супрақулоқнинг кайфияти бузилиб уйга жўнади ва ўша заҳоти ётиб ухлади.

ртаси куни иккичиларни суриштиргани
яна ўша ирkit бола пайдо бўлди.

— Хўш, топдингларми? — деб сўради у Галядан одатда-
гидек саломлашишни унутиб.

— Топдик,— дея жавоб берди Галя,— фикримча, сенга
жуда лойиқ бола.

— Биринчидан, у ҳақиқий прогулчи,— деди тимсоҳ.

— Буниси яхши.

— Иккинчидан, ашаддий жанжалкаш.

— Жуда яхши.

— Учинчидан, ойида олтита икки олиш билан бирга, ўта
ифлос.

— Иккиси камроқ экан-да,— деди бола ҳисоб-китоб қи-
либ.— Бошқа ҳаммаси жойида. Қаерда ўқиркан у?

— Бешинчи мактабда,— жавоб берди Гена.

— Бешинчи мактабда? — ажаблангандек бўлиб сўради
болакай.— Унинг оти нима экан?

— Оти Дима,— деди тимсоҳ қоғозчага қараб олиб.— Тап-
тайёр аҳмоқ! Худди излаганимиз!

— Худди излаганимиз! Худди излаганимиз! — дея ўзи-
ни йўқотиб қўйди бола.— Ҳечам-да. Ҳечам излаганимиз
эмас. Ахир у менинг ўзим-ку!

Унинг кайфи учиб кетди.

— Сиз ҳеч кимни топмадингизми? — деб сўради у Супра-
қулоқдан.

— Топдим,— дея жавоб берди у,— саккизта иккилик.
Фақат сеники олтита бўлганлиги учун сен билан дўстлашиш-

ни хоҳламади. Унга ўнта иккилик керак экан! Агар сен ўнта икки олганингда эди, келишиб олардингизлар.

– Йўқ,— деди болакай.— Ўнта жуда кўп. Тўртта олиш осонроқ.

У шундай деганча секин ташқарига йўл олди.

– Кириб тур,— деди тимсоҳ унинг изидан,— шояд бирортаси топилиб қолса.

– Хўп бўлади! — деди болакай ва эшикдан чиқиб, ғойиб бўлди.

ир соат ўтди. Сўнг тагин ярим соат. Уйга ҳеч ким келмади. Ниҳоят, тўсатдан дераза очилиб, хонага аллақандай шохи калта ва узун қулоқлари қимирилаб турадиган бир калла кирди.

— Салом! — деди калла. — Ҳар қалай адашмадим шекилли!

— Салом! — дейишди дўстларимиз.

Улар ким келганлигини дарҳол фаҳмлашди. Бу хил узун бўйин фақат битта ҳайвонда — жирафада бўлиши мумкин.

— Менинг исмим Анюта! — деди меҳмон. — Дўст ортирмоқчи эдим.

У дераза ёнида турган гулларни ҳидлаб олиб, сўзида давом этди.

— Эҳтимол, сизларнинг ҳаммаларингизни мендек хушмуомала ва хушқомат жирафанинг шу пайтгача бирорта дўсти йўқлиги масаласи қизиқтирар. Шундай эмасми?

Гена, Галя ва Супрақулоқ ҳақиқатан ҳам шундайлиги учун ноилож эътироф этдилар.

— Ундай бўлса, сизларга тушунтириб бераман. Ҳамма гап бўйимнинг баландлигида. Мен билан суҳбатлашиш учун албатта бошни баланд кўтариш лозим. — Жирафа яқинроқ сурилиб диққат билан ойнага қараб ўзини кўрди. — Агар сиз кўчада бошингизни баланд кўтариб юрсангиз бирор ариқми ёки чуқургами тушиб кетишингиз мумкин!.. Шундай қилиб, менинг кўпгина танишларим аллақандай кўчаларда қолиб кетишдики, уларни қаердан излашга ҳам ҳайронман. Кўнгилсиз саргузашт, шундай эмасми?

Гена, Галя ва Супрақулоқ ҳақиқатан ҳам кўнгилсиз саргузашт эканлигини яна бир бор эътироф этдилар.

Жирафа узоқ гапирди. Ўзи учун ҳам, бошқалар учун ҳам. У қанчалик узоқ гапирмаган бўлсин, бироқ оғзидан бирорта ҳам маъноли гап чиқмади. Бу бизнинг замонамизда ниҳоятда ноёб фазилат. Айниқса жирафалар орасида.

Алқисса, узоқ гап-сўздан кейин Гена меҳмонни кузатиб кўйишга эришди. Меҳмон кетгач ҳамма енгил нафас олди.

-- Хўп,— деди Галя.— Уй-ујимизга тарқаш вақти етгандир. Бир оз дам олиш ҳам керак-ку.

ироқ тимсоҳга дам олиш насиб этмади. Эндигина ухлашга ётган эдиямки, секин эшик чертилди.

Гена эшикни очганда остонада бинафшаранг шапкача ва қизил спорт костюм кийган кичкинагина маймунча турарди.

— Ассалому алайкум,— деди тимсоҳ унга.— Киринг.

Маймунча сўзсиз ичкари кириб, меҳмонларга ажратилган жойга бориб ўтирди.

— Эҳтимол, сиз гапира олмассиз? — деди.

ди Гена.— Шундай эмасми?

«Ҳа-ҳа»,— оғзини очмасдан бош қимирлатди меҳмон. Гўё у оғзига бўтқа ёки теннис тўпи солиб олган эди. У бирор сўз ҳам демасдан, бош қимирлатиш билан тасдиқ ишорасини билдирарди.

Гена бир муддат ўйлаб турди-ю, сўнг очиқчасига:

— Эҳтимол, сиз гапира олмассиз? — деди.

Энди маймунча ҳарчанд гапиришга уринмасин, ҳаракатлари фақат бир хил чиқарди. Масалан, у бошини «ҳа» деб қимирлатса, «ҳа, гапира олмайман» маъносини билдирарди. Ёки бошини «йўқ» дегандек чайқаса, унда, «йўқ, гапира олмайман» маъносини англаш мумкин эди.

Шунинг учун ҳам у оғзини очиб, гапиришга ҳалақит берадиган турли хилдаги гайкачалар, винтчалар, крем қутичаси,

килитчалар, тугмалар, резина ва бошқа керакли, қизик нарсаларни чиқариб ташлади.

— Мен гапира оламан,— деди у ва ҳали оғзидан чиқарган нарсаларни бир-бир яна лунжи остига жойлай бошлади.

— Бир минут,— дея уни тўхтатди тимсоҳ,— бир йўла лйтсангиз, отингиз нима ва қаерда ишлайсиз?

— Мария Францевна,— дея номини айтди маймунча.— Мен циркда ҳайвонларни ўргатувчи олим вазифасида ишлайман.

Шундан кейин у ўзининг қимматбаҳо буюмларини яна тезлик билан лунжига жойлади. Гўё бу нарсалар бегона столда ётганидан жуда ташвишда эди.

— Хўш, сизга қанақа дўст керак? — сўрашда давом этди Гена.

Маймунча бир муддат ўйга толди ва оғзини гапиришга ҳилақит берадиган нарсалардан қайта бўшатмоқчи бўлди.

— Шошилманг-чи,— дея Гена уни тўхтади.— Эҳтимол, сизга сира гапирмайдиган дўст керакдир? Тўғрими?

«Тўғри,— боши билан маъқуллади Мария Францевна деган ажойиб номда аталувчи меҳмон.— Тўғри, тўғри, тўғри!»

— Хўп, бўлмасам,— дея сўзини тугатди тимсоҳ.— Унда бир ҳафтадан кейин келинг.

Маймунча кетгандан кейин Гена унинг изидан чиқиб, қогозчага қуйидагиларни ёзиб, кираверишга илиб қўйди.

*Д ў с т л и к у й и к е ч к и о в қ а т у ч у н
б е р к и т и л д и.*

Кейин у ўйлаб олиб қўшимча қилди.

Э р т а л а б г а ч а.

Бироқ Генани тасодифий воқеалар кутарди. Маймунча қимматбаҳо буюмларни лунжига қайта жойлаганда тасодифан тимсоҳнинг кичик будильнигини ҳам аралаштириб тикиб юборган экан. Шунинг учун ҳам Гена қаттиқ ухлаб қолиб, ишга кечикди ва директор уни анча койиди.

Маймунча бўлса тимсоҳ ҳузуридан қайтганда, қулоғи остида бир нарса тинимсиз тик-тиқ қилиб турарди. Бундан у ниҳоятда безовта бўлди. Эрталаб соат бешда унинг калласи

чунонам жарангладики, шўрлик маймунча тўшакдан тура солиб, доктор Ивановнинг кабинетига югурди.

Доктор Иванов уни кичик карнайчаси билан эшитиб кўриб:

— Иккидан бири,— деди у,— ёки сизники асабий тиктиқ, ёки фанга маълум бўлмаган бошқа касаллик! Ҳар иккала ҳолатда ҳам сурги дори яхши фойда беради. (Бу доктор эскича одам бўлиб, янги дориларни тан олмас эди.) Айтингчи,— деб сўради у яна маймунчадан.— Эҳтимол, бу касал биринчи марта эмасдир?

Маймунча қанақасига ё «ҳа» ёки «йўқ» деб жавоб қилмасин, барибир «Биринчи марта йўқ» маъносини берарди. Шунинг учун ҳам у лунжидан бутун хазинасини чиқаришга мажбур бўлди. Шунда докторга ҳаммаси равшанлашди.

— Иккинчи марта,— деди у,— агар каллангизда музика бошланса, аввало лунжингизни яхшироқ текшириб кўринг, эҳтимол унга радиоприёмник ёки шаҳарнинг катта соатини тикиб юборгандирсиз.

Шундан кейин улар хайрлашдилар.

ир неча кундан кейин Гена кичик йиғилиш

ўтказди.

— Эҳтимол, ҳозир мен сизга айтмоқчи бўлган гаплар одобдан эмасдир,— деб гап бошлади у,— шундай бўлса ҳам пўтмоқчиман. Сизлар билан ҳамкорликда қилаётган ишлар менга жуда маъқул. Буни жуда яхши ўйлаб топганмиз! Жуда яхши ўйлаб топганимиздан бери менинг ҳаловатим йўқолди! Ҳатто кечалари барча тимсоҳлар бемалол ухлашганда ҳам мен мижозларни қабул қиламан. Бундай давом этиш мумкин эмас! Бир чорасини ўйлаб топишимиз керак.

— Менимча, биз аллақачон чорасини топганмиз,— деди Сунрақулоқ.— Фақат бу сизга ёқмаса керак деб қўрқаман!

— Қанақа чора?

— Биз янги уй қуришимиз керак. Тамом-вассалом.

— Тузук,— дея хурсанд бўлди Гена.— Эскисини бўлса ёпамиз!

— Ҳозирча ёпамиз,— дея уни тузатди Галя.— Янгисини қургач, қайтадан очамиз.

— Шундай қилиб, нимадан бошлаймиз? — деб сўради Гена.

— Аввало қурилиш жойини танлашимиз керак,— жавоб берди Галя.— Кейин эса уйни нимадан қуришимизни ҳал этишга тўғри келади.

— Ер-жой осон масала,— деди тимсоҳ.— Менинг уйим орқасидаги болалар боғчаси ёнгинасида бир майдонча бор. Уша ерда қурамиз.

— Нимадан қурамиз?

— Албатта гиштан-да!
— Гиштни қаердан оламиз?
— Билмасам.
— Мен ҳам билмайман,— деди Галя.
— Шунақа, мен ҳам билмайман,— деди Супрақулоқ.
— Менга қаранглар,— дея таклиф киритди Галя,— келин-
линглар, маълумотлар бюросига қўнғироқ қиламиз!

— Бўпти,— дея рози бўлди тимсоҳ ва ўша оннинг ўзида телефон трубкасини кўтарди.— Алло, маълумотлар бюросими? — деди у.— Бизга айта олмайсизми, гиштни қаердан олса бўлади? Кичкинагина бир уй қурмоқчи эдик.

— Бир минут! — дея жавоб қилишди.— Ҳозир ўйлаб олайлик.— Кейин шундай жавоб бўлди: — Гишт масаласи билан бизнинг шаҳримизда Иван Иванович шуғулланади. Ўша билан учрашинглар.

— У қаерда яшайди? — деб сўради Гена.

— У яшамайди,— деб жавоб бўлди справкалар бюросидан,— у ишлайди. Майдондаги катта бинода. Хўп, хайр!

— На илож,— деди Гена,— юринглар, Иван Ивановичнинг ёнига борамиз! — У шкафдан ўзининг энг яхши костюмини олиб кийди.

И

ван Иванович улкан, ёруғ кабинетидан
инлаб ўтирарди.

У столдаги каттакон қоғоз тўпидан биттасини ажратиб олиб, унга: «Рухсат этилсин. Иван Иванович», деб ёзди-да, чап томонга қўйди.

Кейин у навбатдаги хатни олиб, унга: «Рухсат этилмасин. Иван Иванович», деб ёзиб, ўнг томонга қўйди.

Шундай давом этарди.

«Рухсат этилсин. Иван Иванович».

«Рухсат этилмасин. Иван Иванович».

— Ассалому алайкум,— одоб билан салом беришди дўстларимиз кабинетга кириб.

— Ваалайкум ассалом,— деди Иван Иванович ишдан бош кўтармай.

Гена бошидан янги шляпасини олиб, стол чеккасига қўйди. Ўша заҳоти Иван Иванович унга: «Рухсат этилсин. Иван Иванович», деб ёзди, чунки бундан олдинги қоғозга у: «Рухсат этилмасин. Иван Иванович», деб ёзган эди.

— Биласизми, бизларга гишт керак! — деб сўз бошладди Галя.

— Қанча? — дея қизиқди Иван Иванович ёзишда давом этиб.

— Кўп,— деди шошилиб Супрақулоқ.— Жуда кўп.

— Йўқ,— деб жавоб берди Иван Иванович,— кўп бера олмайман. Фақат ярмини беришим мумкин.

— Нега?

— Менда шундай қоида бор,— дея тушунтирди бошлиқ,— ҳамма ишнинг ярмини қиламан.

— Нега қоидангиз бунақа? — деб сўради Супрақулоқ.

— Жуда оддий,— деди Иван Иванович.— Агар мен ҳаммасини охиригача қилсам ва ҳаммага охиригача рухсат берсам, одамлар мени жуда қўли очиқ деб ўйлаб, истанларини қилишлари мумкин. Агар мен ҳеч иш қилмасам ва ҳеч кимга ҳеч нарсани рухсат бермасам, одамлар мени бекорчи, ҳаммага халақит беради, дейишади. Бундай қилсам ҳеч ким мен тўғримда ёмон гап айтмайди. Тушунарлими?

— Тушунарли,— дея маъқуллашди келувчилар.

— Ундоқ бўлса, сизларга қанча ғишт керак?

— Биз иккита кичик уйча қурмоқчи эдик,— деди тимсоҳ айёрона.

— Хўп, бўлмасам,— деди Иван Иванович,— мен сизларга битта кичик уйча учун ғишт бераман. Бу роппа-роса минг дона. Бўладими?

— Бўлади,— дея бош силкиди Галя.— Лекин ғиштни ташиб олиш учун бизларга машина ҳам керак.

— Э, йўқ,— деди чўзиб Иван Иванович,— сизларга машина бера олмайман. Сизларга фақат машинанинг ярмини беришим мумкин.

— Ахир машинанинг ярми юра олмайди-ку! — эътироз билдирди Супрақулоқ.

— Ҳақиқатан ҳам юра олмайди,— дея маъқуллади бошлиқ.— Унда бундай қиламиз. Мен сизларга бутун бир машинани ажратаман, лекин ғиштни ярим йўлгача ташиб бераман.

— Бу айна болалар богчаси ёнигача бўлади,— дея яна муғамбирлик қилди Гена.

— Демак, келишдик,— деди Иван Иванович.

У яна ўз ишига берилиб, қогоз тўпи орасидан битта хатни олди-да, четига: «Рухсат этилсин. Иван Иванович!» деб ёзди ва навбатдагисига қўл чўзди.

ккинчи куни болалар боғчаси ёнига кат-такон юк машинаси келиб тўхтади ва икки ишчи минг дона гишт туширди.

— Участкамизнинг атрофини девор билан ўраб олмоғимиз лозим,— деди Галя,— шунда одамлар қурилишга халақит бермайдилар.

— Тўғри,— дея маъқуллади Гена.— Ишни шундан бошлаймиз!

Улар ўн-ўн бештача тахта топиб, участканинг бурчакларига устунлар қоқиб, баланд девор билан ўраб олдилар. Шундан сўнг иш қайнаб кетди.

Гена фақат бир нарсадан дилгир эди.

— Биласанми,— дерди у Супрақулоққа.— Танишларим кўришгач: «Уни қаранглар, тимсоҳ Гена ўзига ярашмаган ишга қўл урибди!»— дейишлари мумкин. Менга жуда ноқулай!

— Сен яхшиси ниқоб кий,— деб маслаҳат берди Супрақулоқ.— Шунда ҳеч ким сени танимайди!

— Рост,— деди тимсоҳ манглайига шапатилаб.— Нега шу хаёлимга келмабди-а?

Шундан бошлаб у уйча қурилишига фақат ниқобда келадиган бўлди. Ниқобда тимсоҳни ҳеч ким танимас эди. Фақат бир куни Генанинг сменадоши девор ёнидан ўтаётди:

— Оҳ-ҳо, тушимми, ўнгимми! Тимсоҳ Гена қурилиш-да ишляпти!..Хўш, ишлар қалай? — деди киноя билан.

— Ишлар яхши,— дея жавоб берди Гена нотаниш овоз-да,— фақат мен Гена эмас, бу бир. Иккинчидан, мен уму-ман тимсоҳ эмасман!

Шундай дея у Валерани жойига ўтқазиб қўйди.

Бир кечаси тимсоҳ Гена қурилишга биринчи бўлиб келди. Тўсатдан кўзи деворга қоқилган қуйдаги ёзувга тушди:

ДУХТИЕТ БЎЛИНГ: ҚОПАҒОН ИТ БОР!

«Ана холос! — дея ўйлади Гена. — Ким келтирди экан? Духтимол Супрақулоқдир? Фақат ўшанинг ҳар хил ажойиб танишлари бор!»

Тимсоҳ зинапоёга ўтирганча Супрақулоқнинг келишини кути бошлади.

Ярим соатдан кейин ўзича бир қўшиқни минғирлаб куйлаганча Супрақулоқ ҳозир бўлди.

— Сен билмайсанми, — дея юзланди унга тимсоҳ, — бу ерда қопағон ит қаердан пайдо бўлди?

Супрақулоқнинг кўзлари мошдек очилиб кетди.

Билмайман, — деди у. — Кеча йўқ эди-ку. Ёки Галя олиб келганмикин?

Галя келгач, маълум бўлдики, у ҳам ҳеч қанақа қопағон итни олиб келмаган экан.

Демак, итнинг ўзи келган, — дея тахмин қилди Супрақулоқ.

Ўзи? — дея ҳайрон қолди тимсоҳ, — унда анови ёзувни ким ёзган?

Ўзи ёзгандир, ҳар хил масалалар билан бошимни оғритмасинлар деб.

Қандоқ бўлмасин, — деди қизалоқ қатъий. — Уни

алдаб-сулдаб у ердан чиқариш лозим! Келинлар, бир ипга колбаса бойлаб, участкага ташлаймиз. Ит колбасани тишлаб олгач, биз уни эшикдан судраб чиқарамиз.

Улар шундай қилишди. Супрақулоқнинг кечки овқатидан бир бўлак колбаса олиб, ипга бойлаб деворнинг орқасига ташлашди.

Бироқ ҳеч ким ипни силкитмади.

— Эҳтимол, у колбасани хуш кўрмас,— деди Супрақулоқ.— Еки у балиқ консервасини хуш кўрар? Эҳтимол, нону пишлоқни ёқтирар.

— Агар шимим янги бўлмаганда мен унга кўрсатардим,— дея ғазабланди Гена.— Мен унга кўрсатиб қўярдим.

Агар шу аснода девор орқасидан бир мушук тўсатдан сакраб тушмаганда, иш нима билан тамом бўлиши номаълум эди. У ипга бойланган ҳалиги колбасани тишлаб олган эди.

Мушук дўстларга бир қараб қўйди-да, тезда қочиб қолди. Шундай қочдики, ҳатто Супрақулоқ ўз кечки овқати бойланган ипни ҳам тутиб қола олмади.

— Ўзи нима гап-а? — деди у алам билан.— Ёзувда бошқа-ю, амалда бошқа! — У эшикдан кирди.— Ҳеч қандай ит-бит йўқ-ку!

— Бўлган ҳам эмас! — деди Галя қатъий.— Кимдир бизга халақит бермоқчи бўлган. Тамом-вассалом.

— Мен биламан кимлигини! — дея қичқирди Гена.— Бу Шапокляк кампир! Бошқа киши эмас! Ўша туфайли биз бутун оқшом ишламай ўтирибмиз! Эртага у яна бирор нима ўйлаб топар. Кўрдингларми бу бемаъниликни!

— Эртага у ҳеч нимани ўйлаб топа олмайди! — деди қатъий Супрақулоқ. У девордаги биринчи ёзувни ўчириб, ўрнига қуйидаги сўзларни ёзиб қўйди.

ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ:

Қ О П А Ё Н С У П Р А Қ У Л О Қ Б О Р !

Кейин у узун, оғир бир ходани ажратиб олди-ю, ич томондан эшикка тираб қўйди. Агар энди бирор кимса эшикни очиб, ифлос бурнини ичкарига тикмоқчи бўлса, хода бошига тушиб, роса таъзирини ейиши мумкин.

Шундан кейин Галя, Гена ва Супрақулоқ хотиржам бўлиб тарқалдилар.

ар гал ярим кеча Шапокляк кампир тун-
ги ғорат учун уйидан чиқарди. У афиша ва плакатларнинг
расмларига мўйлов чизар, ахлат қутиларини ағдарар ва го-
ҳи-гоҳида ўткинчиларни ўйинчоқ тўппончадан ўқ отиб қўр-
қитарди.

Мана, бу оқшом ҳам у ўзининг ўргатилган каламуши
Лариска билан уйидан чиқиб, шаҳар оралаб кетди.

Биринчи галда у янги уй қурилишига бориб, ўша ерда
навбатдаги тартибсизликни бошлашга қарор қилди.

Кампир деворга яқин келганда унда қуйидаги ёзувни
кўрди:

**ЭҲТИЕТ БЎЛИНГ:
ҚОПАҒОН СУПРАҚУЛОҚ БОР!**

«Қизиқ,— деб ўйлади кампир,— бу қопағон Супрақулоқ
ким бўлдийкин? Кўриб билайлик-чи!»

У омонат эшикни очиб, ичкарига қарамоқчи бўлди. У
ондигина ичкарига қадам босувдиямки, эшикка тираб қўйил-
ган хода унинг бурнига келиб қаттиқ урилди.

— Безорилар! — дея дод солди кампир. — Шумтакалар!

Мен сизларга кўрсатиб қўяман! Шошмай туринглар! — у қўлбола каламушини бағрига босганча ҳайвонот боғи томон югурди.

Шапокляк кампирнинг калласида даҳшатли ўч олиш фикри туғилган эди. У ҳайвонот боғида Полапон номли жуда баджаҳл ва аҳмоқ бир каркидон яшашини биларди. Кампир якшанба кунлари уни ўзига ўргатиш учун тешиккулча билан зиёфат қиларди. Каркидон бутунбошли бешта тешиккулчани егач, Шапокляк энди батамом у ўз қўлимда деб ўйлади. У каркидонга қурилишга бориб, «Қопағон Супрақулоқ»ни жазолашни ва у ерни остин-устин қилишни буюрмоқчи эди.

Ҳайвонот боғининг дарвозаси берк экан. Кампир кўпам ўйлаб ўтирмасдан девордан сакраб тушди-да, каркидон қамалган қафасга қараб йўл олди.

Албатта, каркидон ухлаган эди. Уйқусида у албатта хуррак отарди. У бирам қаттиқ хуррак отардики, шундай шовқинда қандай қилиб уйқуси етишига ишониб бўлмасди.

— Ўв, турсанг-чи! — деди унга кампир. — Иш бор.

Бироқ Полапон ҳеч нимани эшитмади.

Шунда кампир қафас панжараси орасидан муштини тикиб, унинг биқинига туртди. Бу ҳам бирор натижа бермади.

Кампир узун бир хода топиб, ўша билан каркидоннинг белига уришга мажбур бўлди.

Ниҳоят Полапон уйғонди. Ўзини уйғотганларидан у ниҳоятда даргазаб эди.

Албатта, у аввал еган тешиккулчаларини аллақачон унутиб юборган эди.

Шапокляк бўлса эшикчани очдию: «Олға!» «Тез!» дея қичқирганча ўзи ҳам ҳайвонот боғи дарвозаси томон югурди.

Каркидон эса: «Олға», «Тезроқ!» деган сўзлар учунгина эмас, шунчаки унинг изидан ташланди. У оромбузар кампирчани ўткир шохлари билан сузмоқчи эди.

Дарвоза олдида Шапокляк тўхтади.

— Тўхта! — деди у. — Дарвозани очиш керак.

Бироқ каркидон тўхтамади. У тўғри югуриб бориб кампирга калла урди, шўрлик кампир кўз очиб юмгунча девордан ошиб тушди.

— Йўлтўсар! Безори! — дея қичқирди кампир лат еган жойини силаб. — Ҳозир мен сенга кўрсатиб қўяман!

Бироқ у ҳеч нарсга кўрсата олмади, каркидон дарвозани ҳам синдириб, уни тирқиратиб қува кетди.

— Бекорчи бадбахт! — дея қичқирди Шапокляк қочиб бораркан. — Ҳозир милицияга борай, ўша ерда сенга кўрсатиб қўйишади! У ерда роса таъзирингни беришади!

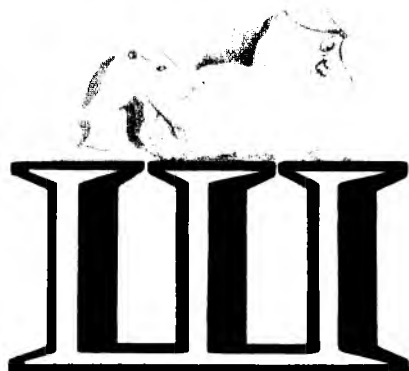
Лекин унинг милицияга бориши мумкин эмас эди, чунки у ерда каркидонни эмас, аниқроғи, унинг таъзирини бериб қўйишарди.

Агар йўлда баланд дарахт учраб қолмаганда, кейин нима бўлиши ноаниқ эди. Бир лаҳза ичида кампир дарахтнинг қир учига чиқиб олди.

— Ҳаммаси жойида, — деди у шохга яхшироқ ўрнашиб оларкан. — Бу ерга у чиқа олмайди! Ку-ку!

Каркидон пастда узоқ ер тепиниб турди-да, кейин шу атрофдан қулайроқ бир жой топиб, ётиб ухлади.

у вақт Супрақулоқ бутун кеч тимсоҳникида ўтириб, ниҳоят уйга қайтишга қарор қилди. Йўл-йўлакай янги уй қурилишидан, ҳамма иш жойидамикин дея хабар олмоқчи бўлди. Айни пайтда бу ортиқчалик қилмасди.

Супрақулоқ қоронғи кўчадан аста-секин юриб борарди.

Шаҳарда ҳамма ухлаган, атрофда бирор жон кўринмасди. Тўсатдан Супрақулоқнинг қоқ боши узра, баланд дарахтда бир нарса хиширлагандек бўлди.

— Ким у ерда? — деб сўради у.

— Бу мен, — деган ингичка овоз эшитилди. — Шапокляк кампир.

Дарҳақиқат, Супрақулоқ қараса ўзининг эски таниши дарахт учида турарди.

— У ерда нима қияпсиз?

— Осилиб турибман, — жавоб берди кампир. — Икки соатча бўлиб қолди.

— Тушунарли, — деди Супрақулоқ йўлида давом этиб.

Кампирнинг жавоби уни сираям ажаблантирмади. Ундан ҳар нимани кутса бўларди. Агар у икки соат дарахтда осилиб турган экан, нима қилиш кераклигини билади. Бироқ бир оздан сўнг Супрақулоқ изига қайтди.

— Қизиқ, у ерга қанчада чиқиб олдингиз? Камида бир соат кетгандир?

— Қанақасига, — деди кампир. — Мен кўпам лапашанг эмасман. Бу ерга ўн сонияда чиқиб олдим.

Ўн секундда? Мунча тез? Нега?

— Чунки мени каркидон қувди. Ана шунинг учун.

— Ана холос,— деди чўзиб Супрақулоқ.— Уни ҳайвонот боғидан ким бўшатиб юборди? Нега?

Лекин кампир бошқа ҳеч нарсани тушунтиришни истамасди.

— Ҳамма нарсани билаверсанг тез қарийсан! — деди кампир гапни қисқа қилиб.

Супрақулоқ ўйга толди. У бу аҳмоқ ва баджаҳл каркидон ҳақида кўп эшитган ва тезда бирор чора топиш кераклигини яхши тушунарди. Акс ҳолда нафақат Шапокляк, балки бутун шаҳар аҳолиси дарахтларга осилиб қоладилар.

— Уни излаб топиш керак! — дея қарор қилди қаҳрамонимиз.

Бир неча секунддан кейин у каркидонга дуч келди. Каркидон наъра тортганча жасур Супрақулоқни тирақайлатиб қувди. Улар кўчадан дахшатли тезлик билан чопиб боришарди. Ниҳоят Супрақулоқ бурчакка бурилган эди, каркидон шитоб билан ўтиб кетди.

Энди Супрақулоқ кўздан қочирмаслик учун каркидоннинг изидан югуриб борарди. Имкони топилса у ҳайвонот боғига қўнғироқ қилиб, ходимларни ёрдамга чақирмоқчи эди.

«Қизик, уни тутганим учун мени қандай тақдирлашар экан»,— дея ўйларди Супрақулоқ чопиб бораркан.

У уч хил медаль борлигини биларди: «Сувга чўкканларни қутқарганлик учун», «Жасурлик учун» ва «Меҳнати учун». «Сувга чўкканларни қутқарганлик учун» бу ерга сираям тўғри келмасди.

«Эҳтимол, «Жасурлиги учун»ни беришар»,— деб ўйлади у Полапонни таъқиб қилиб бораркан.

«Йўқ, афтидан «Жасурлиги учун»ни беришмаса керак»,— деган фикр хаёлидан кечди баджаҳл каркидоннинг дамига иккинчи марта тушганда.

У бутун шаҳар бўйлаб ўн беш чақиримча қочгач, «Меҳнати учун» медали билан албатта тақдирланишига ишонди.

Мана, Супрақулоқ бир чеккада турган ёлғиз кичик уйчани кўрди. Шу заҳоти ўшанга қараб югурди. Каркидон ҳамон қувиб келарди. Улар уйчанинг атрофини беш-олти марта айланишди.

Энди ким кимни қуваётгани ҳам аниқ бўлмай қолди. Каркидон Супрақулоқни орқасиданми, Супрақулоқ каркидоннинг орқасиданми ёки ҳар ким ўз-ўзича югуриб юрибдими?

Бу хил англашилмовчиликка чек қўйиш мақсадида Супрақулоқ сакраб ўзини бир чеккага олди. Каркидон уйча атрофини яна бир айланиб келгунча Супрақулоқ яқиндаги ўриндиққа хотиржам ўтириб хаёл сурди.

Тўсатдан унинг калласига ажойиб бир фикр келди.

— Ҳой, оғайни! — деб қичқирди каркидонга. — Қани, юр-чи мен билан. — Шундай деганча у узун, аста-секин торайиб борувчи кўчадан чошиб кетди.

Полапон унинг изидан югурди.

Кўча борган сари торайиб борарди. Оқибат, шундай торайиб қолдики, каркидон бошқа чополмай қолди. У уйлар орасида шиша тиқинидек қаттиқ тиқилиб қолди!

Эрталаб уни излаб ҳайвонот боғи ходимлари келишди. Улар Супрақулоққа чуқур миннатдорчилик билдирдилар ва ортиқча пайдо бўлиб қолса, унга тирик филча совға қилишга ваъда бердилар.

Шапокляк кампирни эса шу куни дарахтдан бутун бошли ёнғинга қарши команда аъзолари олиб тушишди.

нди қурилишга ҳеч ким халақит бермас эди. Лекин иш ниҳоятда секин давом этарди.

— Агар қурилишда бундан кейин ҳам уч киши ишласак,— деди бир куни Гена.— Унда уйимизни камида бир йил қуришимизга тўғри келади. Бизга албатта ёрдамчилар керак.

— Тўғри! — дея маъқуллади Супрақулоқ.— Ҳатто мен уларни қаердан олишни ҳам биламан.

— Қаердан?

— Ҳозир айтаман. Биз уйимизни кимлар учун қурапмиз?

— Дўстлашишни истаганлар учун!

— Шундай экан, ўшаларнинг ўзлари бизга ёрдам беришсин! Тўғрими?

— Тўғри! — дея қичқиришди Галя ва тимсоҳ.— Бунни жуда яхши ўйлабсан! Уларни албатта чақириш керак.

Қурилишга ёрдамчилар кела бошладилар. Жирафа Анята, маймунча Мария Францевна ва албатта иккичи Димка ҳам келди. Шу билан бирга бинокорларга ёрдам бериш учун жуда камтар ва юввош, соф беш баҳода ўқувчи Маруся деган қизча ҳам келиб қўшилди.

Унинг ҳам дўстлари йўқ, чунки у ҳаддан ташқари юввош ва тортинчоқ эди. У қурилишга келиб, ёрдам бераётганини ҳатто ҳеч ким сезмай қолди. Унинг келиб ишлаётгани ҳақида фақат тўртинчи ёки бешинчи куни билиб қолишди.

Бинокорлар ярим кечагача ишлашарди. Қоронғи тушганда Жирафа оғзига фонарни тишлаб олиб қурилиш майдончасини ёритарди. Фақат бунинг учун унга «рахмат» демаслик керак эди, чунки у албатта «марҳамат» деб жавоб берар ва оғзидаги фонарь сизнинг бошингизга тушиб кетиши мумкин эди-да!

Бир куни ёруғликни кўриб баланд бўйли, сариқ бир киши қўлида блокнот билан кириб келди.

— Ассалому алайкум! — деди у. — Мен газетадан. Марҳамат қилиб, тушунтирсангиз, бу ерда нима қияпсизлар?

— Уй қурапмиз, — деб жавоб берди Гена.

— Қанақа уй? Нима учун? — деб сўроқни бошлади мухбир. — Мени рақамлар қизиқтиради.

— Уйчамиз жуда кичик бўлади, — тушунтирди унга тимсоҳ. — Беш метр — эни ва беш метр — узунлиги.

— Неча қават?

— Бир қават.

— Езамиз, — деди мухбир блокнотига қайд қилиб. (Шунда Жирафа унга фонарь ёруғини тутди.) — Давом этинг!

— Уйчада тўрт дераза ва бир эшик бўлади, — давом этди Гена, — уйча баланд эмас, ҳаммаси бўлиб икки метр. Ким хоҳласа бизнинг ёнимизга келиб, ўзига муносиб дўст танлайди. Мана бу ерда, дераза ёнида иш столи қўямиз. Мана бу ерда эса, эшикка яқин, меҳмонларнинг ўтириши учун диван қўйилади.

— Қурилишда ким ишлайди?

— Ҳаммамиз, — дея кўрсатди Гена. — Мен, Супрақулоқ, Жирафа, иккичи Дима ва бошқалар.

— Хўп, ҳаммаси равшан! — деди мухбир. — Фақат рақамларингиз айтарли қизиқ эмас. Баъзиларини қайта ишлашга тўғри келади. — У шундай деганча чиқа бошлади. Кўришгунча хайр! Эртаги газетани ўқинглар.

Эрталабки газетадан бизнинг дўстларимиз қуйидаги хабарни ўқиб ҳайрон қолишди.

Я Н Г И Л И К Л А Р

Бизнинг шахримизда ажойиб бир уй — Дўстлик уйи қурилмоқда. Унинг баландлиги ўн қават. Эни — эллик метр. Узунлиги ҳам шунча. Қури-

Энди қурилишга ҳеч ким халақит бермас эди. Лекин иш ниҳоятда секин давом этарди.

— Агар қурилишда бундан кейин ҳам уч киши ишласак,— деди бир куни Гена.— Унда уйимизни камида бир йил қуришимизга тўғри келади. Бизга албатта ёрдамчилар керак.

— Тўғри! — дея маъқуллади Супрақулоқ.— Ҳатто мен уларни қаердан олишни ҳам биламан.

— Қаердан?

— Ҳозир айтаман. Биз уйимизни кимлар учун қураемиз?

— Дўстлашишни истаганлар учун!

— Шундай экан, ўшаларнинг ўзлари бизга ёрдам беришсин! Тўғрими?

— Тўғри! — дея кичқиришди Галя ва тимсоҳ.— Буни жуда яхши ўйлабсан! Уларни албатта чақириш керак.

Қурилишга ёрдамчилар кела бошладилар. Жирафа Анята, маймунча Мария Францевна ва албатта иккичи Димка ҳам келди. Шу билан бирга бинокорларга ёрдам бериш учун жуда камтар ва юввош, соф беш баҳода ўқувчи Маруся деган қизча ҳам келиб қўшилди.

Унинг ҳам дўстлари йўқ, чунки у ҳаддан ташқари юввош ва тортинчоқ эди. У қурилишга келиб, ёрдам бераётганини ҳатто ҳеч ким сезмай қолди. Унинг келиб ишлаётгани ҳақида фақат тўртинчи ёки бешинчи куни билиб қолишди.

Бинокорлар ярим кечагача ишлашарди. Ҳоронғи тушганда Жирафа огзига фонарни тишлаб олиб қурилиш майдончасини ёритарди. Фақат бунинг учун унга «рахмат» демаслик керак эди, чунки у албатта «марҳамат» деб жавоб берар ва огзидаги фонарь сизнинг бошингизга тушиб кетиши мумкин эди-да!

Бир куни ёруғликни кўриб баланд бўйли, сариқ бир киши қўлида блокнот билан кириб келди.

— Ассалому алайкум! — деди у. — Мен газетадан. Марҳамат қилиб, тушунтирсангиз, бу ерда нима қияпсизлар?

— Уй қурапмиз, — деб жавоб берди Гена.

— Қанақа уй? Нима учун? — деб сўроқни бошлади мухбир. — Мени рақамлар қизиқтиради.

— Уйчамиз жуда кичик бўлади, — тушунтирди унга тимсоҳ. — Беш метр — эни ва беш метр — узунлиги.

— Неча қават?

— Бир қават.

— Ёзамиз, — деди мухбир блокнотига қайд қилиб. (Шунда Жирафа унга фонарь ёруғини тутди.) — Давом этинг!

— Уйчада тўрт дераза ва бир эшик бўлади, — давом этди Гена, — уйча баланд эмас, ҳаммаси бўлиб икки метр. Ким хоҳласа бизнинг ёнимизга келиб, ўзига муносиб дўст танлайди. Мана бу ерда, дераза ёнида иш столи қўямиз. Мана бу ерда эса, эшикка яқин, меҳмонларнинг ўтириши учун диван қўйилади.

— Қурилишда ким ишлайди?

— Ҳаммамиз, — дея кўрсатди Гена. — Мен, Супрақулок, Жирафа, иккичи Дима ва бошқалар.

— Хўп, ҳаммаси равшан! — деди мухбир. — Фақат рақамларингиз айтирли қизиқ эмас. Баъзиларини қайта ишлашга тўғри келади. — У шундай деганча чиқа бошлади. Ўқиришгунча хайр! Эртаги газетани ўқинглар.

Эрталабки газетадан бизнинг дўстларимиз қуйидаги хабарни ўқиб ҳайрон қолишди.

Я Н Г И Л И К Л А Р

Бизнинг шаҳримизда ажойиб бир уй — Дўстлик уйи қурилмоқда. Унинг баландлиги ўн қават. Эни — эллик метр. Узунлиги ҳам шунча. Қури-

*лишда ўн тимсоҳ, ўн жирафа, ўн маймун ва ўн
нафар соф аълочилар ишлашмоқда.*

Дўстлик уйи ўз муддатида қуриб битказилади.

— Ҳа,— дейишди ўн тимсоҳ газетани ўқиб бўлишгач,—
шу хил қайта ишларшаркан-да!

— У ёлғончи экан! — дейишди очиқчасига ўн нафар соф
аълочилар бурунларини жийириб.— Бунақасини ҳечам уч-
ратмаган эдик.

Барча қурувчилар бундан кейин узун кишини ўз уй-
чаларига киритмасликка бир овоздан қарор қилдилар. Ҳатто
у ўнта тўп ўқи етадиган масофагача ҳам яқин йўламасин.

Й кун сайин эмас, соат сайин қад кўтарарди. Дастлаб у тимсоҳнинг тиззасидан келди. Кейин бўй-нигача кўтарилди. Кейин эса бўйи барабар қўлларини кўтарганида ҳам ташқаридан кўринмайдиган бўлди. Ҳамма жуда хурсанд эди. Фақат Супрақулоқнинг кундан-кунга хафагарчилиги ортиб борарди.

— Сенга нима бўлди? — деб сўради бир куни тимсоҳ. — Вирор кўнгилсиз воқеа рўй бердимми?

— Ҳа, — дея жавоб берди Супрақулоқ, — кўнгилсиз воқеа рўй берди. Бизларнинг магазинни бекитмоқчилар. Арзонлаштирилган молларни ҳеч ким олмай қўйди!

— Унда шу пайтгача нега айтмадинг? — дея қайта сўради Гена.

Арзимаган нарса учун сизларни безовта қилгим кел-миди. Ўзларингизнинг ҳам ташвишингиз етиб ортади.

Қанақасига арзимаган бўлсин? — дея қичқирди тимсоҳ. Хўп, майли, бир амаллаб сенга ёрдам қиламиз.

Беш минутлардан кейин у қичқириб юборди.

Топдим. Магазиннинг соат нечада очилиши керак? Соат ўн бирда.

Жуда яхши! Ҳаммаси жойида бўлади!

Ортаси куни тимсоҳ биринчи навбатда ишдан рухсат

сўради. Унинг ўрнига ҳайвонот боғида шериги Валера қолди.

Гена ва унинг ўша эрталаб ишламайдиган бошқа дўстлари очилишига икки соат қолганда Супрақулоқнинг магазини олдида тўпландилар.

Гена, Галя, Дима ва узун оёқ Жирафа ва Супрақулоқнинг ўзи эшик олдида юриб туришар, бўйинларини чўзиб деразадан қарашар ва бетоқат қичқиришарди.

— Магазин қачон очилади? Уни қачон очадилар?

Магазин директори ва сотувчилар келишди.

Улар ҳам ўз магазинларининг деразасидан қараб қичқира бошладилар.

— Магазин қачон очилади? Уни қачон очадилар?

Шапокляк кампир ўзининг ўргатилган Ларискаси билан уларнинг ёнидан ўта бошлади. Ўйлай-ўйлай у ҳам навбатда турди.

Каттакон сумка кўтариб олган жиккаккина бир чол келиб, ундан нима беряптилар, деб сўради. Шапокляк елкасини маънодор қисди-ю, лом-мим демади.

«Шояд яхшироқ бирор нима бўлса»,— дея ўйлаган қария деразага тикила бошлади.

Қисқаси, магазин очилгунча навбат даҳшатли суратда чўзилиб кетди.

Соат ўн бирда эшиклар очилди ва одамлар ёпирилиб киришди.

Улар қўлларига нима илинса, ўшани харид қилишарди. Чунки, икки соат навбатда туриб, ҳеч нарса харид қилмаслик алам қиларди-да! Фақат керосин чироқ ҳеч кимга керак эмасди. Ҳамманинг уйида электр чироғи бор эди.

Шунда магазин директори бўёқ топиб, қуйидагича ёзиб қўйди.

*Керосин чироқ сотилади!
Савдо ҳовлида
Ҳар кишига иккитадан
берилади!*

Шу заҳоти харидорлар ҳовлига ёпирилиб чиқишди ва лампа-чироқни талашиб ола бошладилар. Харид қилган ки-

шилар хурсанд, лампа-чироқ етмай қолган харидорлар эса қаттиқ ранжиб, магазин раҳбарларини сўкишарди.

Шапокляк кампирга келсак, у бир йўла икки жуфт — ўзига ва Ларискаси учун харид қилди. Шундай қилиб, бу чироқлар ҳозиргача унинг уйида сақланмоқди. Ҳар қалай, бир қора кунга асқотиб қолар.

Б

ир якшанба куни Гена барча қурувчиларга мурожаат қилди.

— Уйчанинг деворлари деярли тайёр бўлди,— деди у.— Энди томини нима билан бостиришни ҳал этиш керак.

— Нима билан бўларди? — дея қичқирди Жирафа.— Ахир бу жуда осон-ку! — У эгилди-да, қалашиб ётган ғишталарни олиб, текислаб қўяркан, сўзида давом этди:— Томни одатда сув ўтмайдиган нарса билан бекитишади! Умуман томни бутунлай бекитмаса ҳам бўлади.

— Раҳмат,— дея Анютага миннатдорчилик билдирди Тимсоҳ.— Ҳаммаси очиқ-ойдин бўлди. Бизнинг ҳурматли маймунчамиз нима дейдилар?

Мария Францевна бир дақиқа ўйлаб тургач, чўнтагидан тоза дастрўмолча чиқариб ёйди ва оғзидаги бутун хази-насини унга тўқаркан:

— Ҳеч нима! — деди.

Шундан кейин у ўз қимматбаҳо буюмларини эҳтиётлик билан қайта оғзига тиқа бошлади. Очиғи, кейинги вақтларда маймунчанинг лунжлари анча тўлишиб қолган эди. Чунки янги танишлар ҳам унга эҳтиётлаб сақлаш учун турли хилдаги нарсаларни бераётган эдилар.

Масалан, агар сиз кўчадан тасодифан чамадончанинг калитини топиб олдингиз, чамадончанинг ўзини эса ҳали топганингизча йўқ. Ўз калитингизни бемалол маймунчага беришингиз мумкин. Ниҳоят, сиз чамадоннинг ўзини топгунча, калитчангиз унда бус-бутун ва ўз ҳолича сақланади.

— Хўш,— дея гапида давом этди Гена,— наҳотки ҳеч ким бирор маслаҳат бермаса?

— Мумкинми, гапирсам? — дея сўради мулоим қизалоқ Маруся.— Бир нарсани ўйлаб топдим чамамда. Мана, уй-чамизнинг атрофида девор бор. Энди у бизга керак эмас! Ўша билан томни бекитсак бўлади!

— Ура! — Бараварига қичқиришди бинокорлар.— У тўғри ўйлаб топибди.

— Розиман,— деди Гена.— Унда менга мих керак бўлади.— Хаёлида ҳисоблаб чиқди.— Тахминан қирқ донча мих! Михни қаердан олсак экан?

Ҳамма Супрақулоққа қаради.

— Керак бўлса, керак-да,— деди у камтарлик билан.— Михни мен топаман!

У бир оз ўйлаб олгач, шаҳар чеккасига қараб югурди. Ўша ерда шаҳардаги асосий қурилиш материаллари омбори жойлашган эди.

Омбор дарвозаси олдидаги ўриндиқда кигиз этик кийган бош мудир ўтирарди.

Супрақулоқ гапни узоқдан бошламоқчи бўлди.

— Қуёш нур сочади, майсалар кўкаради! — деди у.— Бизга эса мих мана бундай керак! Бир оз бера олмай-сизми?

— Бу кўкариб турган майса эмас,— деди омборчи.— Бўёқни тўкишган. Мих эса йўқ. Ҳар бир қути ҳисобда.

— Лекин қушлар сайрайди,— давом этди Супрақулоқ.— Ўшитиб мазза қиласан! Бир оз ортиқчаси бордир-а? Бизга жиндай керак!

— Агар қушлар сайраганда эди...— дея хўрсинди омборчи.— Бу ғижирлаётган дарвоза. Оввора бўлма! Ортиқча ҳеч нима йўқ.

— Минг афсус,— деди Супрақулоқ,— бу сайраётган қушлар эмас экан! Биз дўстлик уйи қурапмиз!

— Дўстлик уйи? — дея қизиқди омбор мудирини.— Унда бу бошқа гап! Бунинг учун бўлса сенга мих бераман. Майли, ола қол. Фақат сенга қийшайган михларни бераман. Бўладими?

— Бўлади! — дея хурсанд бўлди Супрақулоқ.— Катта раҳмат. Унда бир йўла менга қийшиқ болға ҳам беринг.

— Қийшиқ болға? — Ҳайрон бўлди омбор мудирини.— Нега?

— Нега бўларди? Қийшиқ михларни қоқишга-да!

Шу вақт кўринишдан анча жиддий кигиз этикли омбор мудири ҳам ўзини тўхтата олмасдан қаҳ-қаҳ уриб кулиб юборди.

— Хўп, майли, шундай бўла қолсин. Сенга тўғри михлардан бераман. Қийшиқларини ўзим тўғриларман! Ушла қопингни!

Боши осмонга етган Супрақулоқ қурилиш томон югурди.

ана, уй қарийб тайёр бўлди. Жуда кам иши қолди. Фақат унинг ичкари-ташқарисини бўяш лозим. Шунда дўстлар орасида келишмовчилик содир бўлди.

Тимсоҳ Генанинг ўзи яшил рангда бўлгани учун уйча-ни ҳам яшилга бўяш керак деб ҳисобларди. Чунки бу кўз учун энг ёқимли ранг. Жигарранг маймунча Мария Францевна кўз учун энг ёқимлиси жигарранг деб биларди. Новча Анюта бўлса ҳамиша энг ёқимлиси жирафранг дер ва агар уйча шу рангга бўялса, шаҳардаги барча жирафалар қурувчилардан хурсанд бўладилар, деб таъкидларди.

Ниҳоят, Супрақулоқ, ҳар бири ўзига алоҳида деворни танлаб, истаган рангга бўясин, деб таклиф киритди.

Уйча бўёқдан жуда чиройли чиқди. Унинг ҳар бир девори алоҳида бўёққа бўялди. Бир девори — яшил, иккинчиси — жигарранг, учинчиси — оқ доғлар бўртиб турган сариққа бўялди. Тўртинчи девор эса камалак рангида товланарди. Уни иккичи Дима бўяган эди. Унинг яхши кўрган бўёғи бўлмагани учун челақдаги исталган бўёққа чўткани ботириб чаплаб ташлайверди.

— Биласанми? — деди Галя Супрақулоққа. — Биз Гена билан уйчанинг очилишида табрик нутқи сўзлашни сенга топширмоқчимиз.

— Йўқ, мендан ҳеч нарса чиқмаса керак деб кўрқаман, — деди Супрақулоқ. — Мен ҳеч қачон нутқ сўзламаганман!

— Ҳеч гап эмас, бир амалларсан, — дея уни юпатди

Галя.— Фақат бир оз машқ қилиб олсанг бўлгани. Мен ҳозир битта шеър айтаман, сен шуни юрган йўлингда такрорлаб юр. Агар уни тутилмасдан айтсанг, демак ҳар қандай нутқни ҳам сўзлай оласан.

Галя болаликдан эсида қолган кичик бир тез айтишни ўқиди.

*Сичқон қуритди кулчани,
Таклиф этиб у барчани.
Сичқонларга топилди иш.
Кулча еганда синди тиш.*

— Бу жуда осон шеър экан,— деди Супрақулоқ.— Уни бемалол айта оламан.

Ва у шеърхонликни бошлади.

*Чичқон қуйитди куйчани,
Таклиф этиб у байчани.
Чичқонлайга топилди ис,
Куйча еганда синди тис.*

«Йўқ,— деб ўйлади у,— негадир нотўғри гапиряпман. Нега энди «қуйитди», «куйча» ёки «ис», «тис» бўларкан? Ахир тўғриси «қуритди», «кулча», «иш» ёки «тиш»-ку. Қани, бошдан бошлай-чи!»

Сичқон қуритди кулчани,— тўғри бош-
лади у.

Таклиф этиб у байчани,— буям деярли
тўғри. Кейин эса шеърнинг давоми бошқачароқ чиқди:

*Чичқонлайга топийди ис —
Куйча еганда синди тис.*

— Э, бу қандай шеърхонлик? — жаҳли чиқди Супрақулоқнинг.— Тўйтта сўзни қўсиб айтолмасам-а? Демак кўпёқ сугулланиб, масқ қилис каяк!

Ва у бутун оқшом масқ қилавейди, масқ қилавейди.

Байрам жуда зўр ўтди. Ҳамма қурувчилар байрамга ясан-тусан ва хушчақчақ келдилар.

Тимсоҳ Гена энг яхши костюм ва энг яхши сомон шляпасини кийди. Галя ўзининг сеvimли қизил шапкачасида эди. Жирафа Анюта ва маймунча Мария Францевна тўп-на-тўғри химчисткадан келгандек озода ва тоза кўринишарди.

Галя, Гена ва Супрақулоқ уччовлон айвончага чиқишди.

— Ҳурматли граждaнлар,— биринчи бўлиб бошлади Галя.

— Ҳурматли граждaнкалар,— давом эттирди тимсоҳ.

— Ва ҳурматли граждaнчалар,— деди Супрақулоқ, энг охирда яна бир нима демоқчи бўлиб.

— Ҳозир сизлар учун Сурақулоқ нутқ сўзлайди!— дея тугатди Галя.

— Гапир,— дея Супрақулоқни туртди тимсоҳ.— Тайёرمىсан?

— Албатта! — деб жавоб берди у.— Кечаси биян масқ кийдим.

Ва Супрақулоқ нутқ сўзлади. Мана Супрақулоқнинг ўша нутқи:

— Ҳўс, мен сизлайга нима демоқсиман! Ҳаммамиз жудан содмиз! Қуйдик, қуйдик, ниҳоят қуйиб бўйдик! Ясагин биз!

— Ура! — деб қичқиришди қурувчилар.

— Хўс,— деб сўради Супрақулоқ.— Нутқим яхси чиқ-
дими?

— Жўр!— дея уни мақтади Гена.— Офалин!

Шундан кейин тимсоҳ тантанали суратда остона олди-
даги лентани кесди ва биринчи бўлиб Супрақулоқ умумий
қарсақлар остида кириш эшигини очди.

Супроқулоқ кираверишдаги эшикни очган заҳоти, унинг
бошига нохосдан катта қизил ғишт тушди. Супрақулоқнинг
боши айланиб кетди. У қаерда осмон, қаерда ер, қаерда
уйча, қаерда ўзи — Супрақулоқ, ҳеч нарсага тушунмас эди.

Шунга қарамай, Супрақулоқ деворга ғиштни ким қўй-
ганлигини дарҳол билди.

— Сеними, қараб тур!— деди у.— Шошмай тур, бахти-
қаро Шапокляк! Сен билан ҳисоб-китоб қиламан.

Айни пайтда бадбахт Шапокляк ўзи уйининг балкони-
дан бир кўзли дурбини билан Супрақулоқнинг бошида пай-
до бўлаётган каттакон гуррани кузатиб турарди.

У қараш учун дурбинни ўргатилган каламуши Ларис-
кага ҳам тутди. Ҳар иккаласи ниҳоятда хурсанд эди.

нди ишни бошласак ҳам бўлар,— деди Галя.— Ҳозир кимга дўст керак бўлса ҳаммасини рўйхатга оламиз. Марҳамат, айтинглар, ким биринчи?

Лекин орага сукунат чўкди. Қизиги шундаки, ҳеч ким биринчи бўлишни истамас эди.

— Ким биринчи?— такрор сўради Галя.— Наҳотки ҳеч ким бўлмаса?

Ҳамма жим. Шунда Галя узуноеқ жирафага юзланди:

— Айтинг-чи, сизга дўстлар керак эмасми?

— Керак эмас,— деб жавоб берди Анюта.— Энди керак эмас. Ўзимнинг дўстим бор.

— Ким у?— деб сўради Супрақулоқ.

— Ким бўларди? Албатта маймунча-да! Биз у билан анчадан бери дўстлашамиз.

— У билан қандай сайр қиласиз?— тагин савол берди Супрақулоқ.— Ахир у чуқурга йиқилиб тушиши мумкин-ку!

— Йўқ, йиқилмайди,— деди жирафа. У сал эгилиб тимсоҳнинг сомон шляпасидан жиндай тишлаб олиб, сўзида давом этди.— Биз сайр қилганда у менинг бўйнимда бамисоли ёқадек ўрнашиб олади. Бу гаплашишимизга ҳам жуда қулай.

— Жуда зўр экан!— дея таажжубланди Супрақулоқ.— Бу сира хаёлимга келмабди-я.

— Хўш, сен-чи, Дима?— деб сўради Галя.— Наҳотки, сен ҳам ўзингга ўртоқ топган бўлсанг?

— Топдим,— жавоб берди Дима.— Яна қанақаси денг?

— Агар сир бўлмаса ким экан у? Бизга кўрсат-чи.
— Мана у,— деди Дима қўли билан Марусяни кўрсатиб.

— Ахир унинг сираям иккиси йўқ-ку!— ҳайрон бўлди тимсоҳ Гена.

— Буниси албатта яхши эмас,— дея маъқуллади бола.— Лекин асосийси икки эмас. Агар одамда икки бўлмаса у ҳеч нимага ярамайди деган гап эмас! Ундан кўчириб олса ҳам бўлади ва у менга дарс тайёрлашга ёрдам бериши мумкин! Ана шунақа!

— Нима ҳам дердик,— деди Галя,— бемалол дўстлашаверинглар. Бундан биз фақат хурсанд бўламиз. Гапим тўғрими?

— Тўғри,— дея маъқуллашди Гена ва Супрақулоқ.— Фақат ҳамма ўзича дўстлашиб олган бўлса, энди биз кимларни дўстлаштирамиз?

Савол жуда адолатли эди. Дўстлашишни истайдиганлар бошқа топилмади.

— Нималар бўляпти ўзи-а?— деди ғамгин оҳангда Супрақулоқ.— Биз унда бу уйни нега қурдик?

— Ҳечам бекорга эмас-да,— дея эътироз билдирди Галя.— Биринчидан, биз жирафа билан маймунчани дўстлаштирдик. Тўғрими?

— Тўғри!— Ҳамма бараварига қичқирди.

— Иккинчидан, биз Дима билан Марусяни дўстлаштирдик. Тўғрими?

— Тўғри!— Ҳамма бараварига қичқирди.

— Учинчидан, биз янги уйчага эгамиз, уни бировга совға қилишимиз мумкин. Масалан, Супрақулоққа, ахир у телефон будкасида яшайди-ку. Тўғрими?

— Тўғри!— Учинчи марта ҳамма бараварига қичқирди.

— Йўқ, нотўғри,— деди тўсатдан Супрақулоқ.— Бу уйни ёлғиз менга эмас, ҳаммамизга бериш керак. Биз бу ерда клуб очамиз ва кечалари шу ерга келиб, ўйнаб, ўртоқларимиз билан учрашиб турамиз!

— Сен нима қиласан?— деб сўради тимсоҳ.— Аввалгидек телефон будкасида яшайверасанми?

— Зарари йўқ,— деб жавоб берди Супрақулоқ.— Бир амаллаб яшарман. Агар мени болалар боғчасига ўйинчоқ қилиб олишгандами, жуда зўр бўларди-да! Кундузи болалар билан ўйнаб, кечалари ўша боғчада ҳам қоровуллик қи-

лардим. Фақат мени ҳеч ким болалар боғчасига олмай-ди-да, чунки менинг кимлигим номаълум-да.

— Нега номаълум бўларкансан?!— дея қичқирди тимсоҳ.— Жуда ҳам маълумсан-да! Менинг ўзимам худди сендек номаълум бўлишни хоҳлардим!

— Ҳаммамиз илтимос қиламиз,— дейишди жониворлар Супрақулоққа.— Сени истаган болалар боғчаси ишга олиши мумкин ва бунинг учун ташаккур ҳам айтишади.

— Хўп,— деди Супрақулоқ,— унда мен ниҳоятда бахтлиман!

Бизнинг қаҳрамонлар шундай қилишди. Уйчада клуб ташкил этилди, Супрақулоқни бўлса ўйинчоқ қилиб болалар боғчасига бердилар.

Шунинг учун ҳам мен қўлимга қалам олиб, қуйидаги қисқагина сўзни ёзишга қарор қилдим:

ТАМОМ

Эндигина қўлимга қалам олиб «тамом» деб ёзган эдим ҳамки, ҳузуримга Супрақулоқ югуриб кирди.

— Қанақасига тамом экан?— деди у ҳайқириб.— «Тамом» деб ёзиш мумкин эмас! Мен ҳали бадкор Шапокляк билан ҳисоб-китоб қилганим йўқ! Аввал биз унинг ҳисобини қилайлик, кейин, майли, «Тамом» деб ёзса бўлади.

— Хўп, ҳисобини қилинг,— дедим мен.— Кўрайлик-чи, ҳисобини қандай қиларкансиз?

— Жуда осон,— деб жавоб берди Супрақулоқ.— Мана кўрасиз!

Дарҳақиқат, жуда осон экан.

Эртаси куни тонгда Гена, Галя ва Супрақулоқ ҳаммалари Шапокляк кампирнинг ҳовлисига бордилар. Уларнинг қўлларида турли хил рангдаги каттакон шарлар бор эди.

Шапокляк шу пайтда ўриндиққа ўтирганча навбатдаги ҳийлагарлик режасини чизиб ўтирарди.

— Сизга шар совға қилайликми?— деди кампирга Супрақулоқ.

— Текингами?

— Албатта, текинга!

— Ол буёққа,— деди кампир Супрақулоқнинг қўлидаги

ранг-баранг шарларни олиб.— Қўлимга олгач, қайта бериш йўқ!— деди у ўша заҳоти.

— Яна керакми?— деб сўради Галя.

— Обкел!

Энди унинг қўлида икки бойлам шар бўлиб, кампирни ердан узай-узай деб турган эди.

— Яна шар берайми?— дея гапга қўшилди Гена ва ўз шарларини кампирга узатди.

— Албатта!— Генанинг шарларини ҳам хасис кампир олиб олди.

Натижада роппа-роса уч бойлам шарлар кампирни баландликка кўтариб кетди. Аста-секин у ердан узоқлашиб, қоп-қора булутлар сари кўтарилиб борарди.

— Мен осмонга чиқишни хоҳламайман ахир!— дея чинқирди кампир.

Бироқ кеч бўлган эди. Шамол уни узоқ-узоқларга олиб кетди.

— Қароқчилар!— дея қичқирди кампир осмоннинг қаъридан.— Мен ҳали қайтиб келаман! Ҳали Сизларга кўрса-тиб қўяман! Ҳаётларингизни заҳар-заққумга айлантираман!

— Эҳтимол, ҳақиқатан ҳам у қайтиб келар?— деб сўради Галя Супрақулоқдан.— Унда ҳақиқатан ҳам ҳаётимиз заҳар-заққумга айланади.

— Қўрқма,— деди Супрақулоқ.— Шамол уни жуда олисларга олиб кетди, одамларнинг ёрдамисиз уёқдан қайтиб кела олмайди. Агар у худди ҳозиргидек бадкор, бадбин ва баджаҳл бўлса, ҳеч ким унга ёрдам бермайди. Демак, у бизнинг шахримизга қайтиб кела олмайди. Қалай, роса адабини бердиг-а?

— Роса,— деди тимсоҳ.

— Роса,— дея маъқуллади Галя.

Шундан сўнг қўлимга қаламни олиб, иккита қисқагина сўз ёзишдан бошқа иш қолмади.

Қ И С С А Т А М О М

Э. УСПЕНСКИЙ
ФЁДОР АМАКИ,
КУЧУК ВА МУЦЦУК

ЭРТАК-
ҚИССА

